

92.763

70.464

Politička Izjava Hrvatske Seljačke Stranke

Hrvati i Magjari

ili

1992

„Riečka rezolucija“ od 3. X. 1905.

s gledišta evropske, pučke i realne politike.

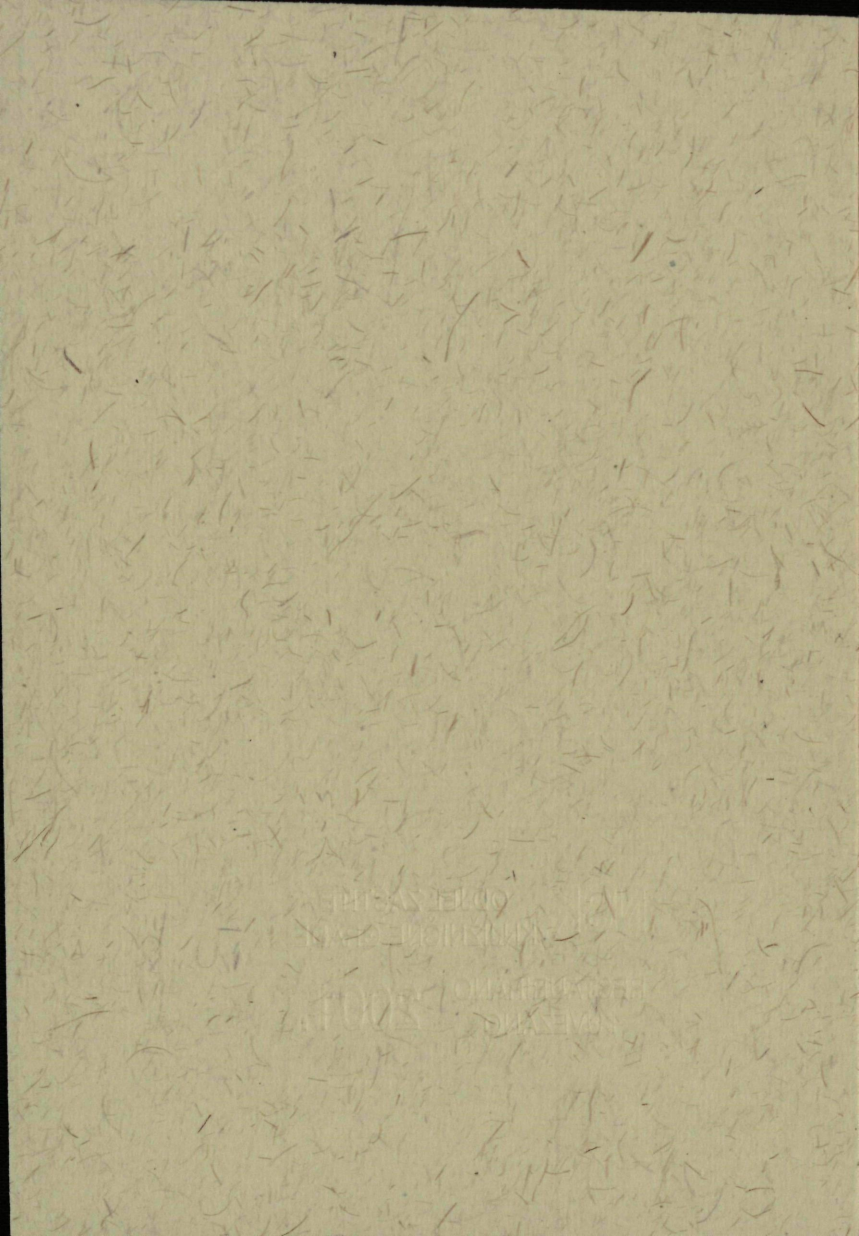
Izdao glavni odbor

Hrvatske Pučke Seljačke Stranke.

== Ciena 20 filira. ==

92.763

ZAGREB
TISKARA S. TOPOLŠČAK I DR,
1905.

10464

KR. SVEUČILIŠTNA BIBLIOTEKA
u ZAGREBU.

Čitaocu.

92.763

Tko su i što su Magjari, to znade već svako hrvatsko diete.

A da je hrvatski narod tako upoznao Magjare i dobio o njima takovo mišljenje, to je zasluga i ciele hrvatske opozicije, svih naših političara, koji se već trideset godina bore za narod, jer svatko znade, što su naši političari-domorodci ili rodoljubi mislili, govorili i pisali o Magjarima. Ta to je bila gotovo sva politika naše opozicije, da je narodu hrvatskomu pokazivala preko Drave na Magjare. Malo je to; malo se je naš narod naučio politike od naših političara, — ali se to mora priznati, da je u jednoj političkoj misli bio složan ciele narod, a to je jedno i složno mišljenje o tom, što su i kakvi su Magjari.

Tako je bilo do jučer, ili ako hoćemo baš pravo, tako je bilo do 3. listopada god. 1905. A taj dan dogodilo se nješto, čega nije nitko u Hrvatskoj očekivao, t. j. ovo: U primorskoj Rieci sastali se hrvatski narodni zastupnici, i to ne samo iz banske Hrvatske, nego i iz Dalmacije; dva su se dana dogovarali i viećali dok nisu dokončali i odlučili, da je njihova dužnost pristati uz Magjare i pomoći im. Tu svoju odluku ili resoluaciju

ovi su ljudi i napisali i dali u novine, tako da o tom nema nikakove sumnje, da se je to doista dogodilo.

I tako se eto dogodilo nješto, čega nije nitko ni u snu očekivao: nenadano se rodilo ne samo prijateljstvo i bratinstvo između Hrvata i Magjara, što bi već samo po sebi — poslije svega, što smo mi Hrvati doživjeli od Magjara — bilo bi pravo čudo, nego su oni hrvatski zastupnici pristali posve uz magjarsku politiku.

Da podpuno shvatimo, što se je to dogodilo na riečkom sastanku, treba promisliti ovo :

Mi Hrvati kao i svaki drugi narod možemo biti drugomu, osobito susjednomu narodu prijatelji, pače kao pobratimi, možemo mu željeti svako dobro i napredak, i to bez ikakve svoje štete. No. to može biti samo onda, ako taj narod ne će i ne želi nješto takovo, što je naše, ili što je proti nama.

A prosudimo sada, što su učinili hrvatski zastupnici na riečkom sastanku :

Prve rieči i glavna misao njihove odluke kaže, da su težnje magjarskoga naroda opravdane ili pravedne.

Prosudimo sada ovo :

Svaki narod ima svoje „težnje“, t. j. svaki narod hoće da dobije i postigne nješto, čega još nema. Što hoće Magjari, to je poznato celomu svijetu. Mi ne ćemo da govorimo o tom, što Magjari hoće da stvore veliko svoje carstvo ili „imperijum“, koje bi se carstvo prostiralo ne samo od karpatskih gora u Ugarskoj, pa preko naše domo-

vine do našega mora i od Austrije do naše Save, nego i preko Save po cijeloj Bosni i Hercegovini, pa i dalje. U tom bi carstvu naravski Magjari imali glavnu rieč. O tom ne ćemo da govorimo, nego je dosta kazati ono, što su Magjari već postigli, naime: oni su jedini gospodari u Ugarskoj, gdje imade više drugih naroda (Slovenaca, Hrvata, Srba, Slovaka, Rušnjaka, Rumuna i njemačkih Sasa). Koliku slobodu i koliko pravo imadu Magjari u Ugarskoj, to se vidi najbolje po tom, što tamo nitko ne može dobiti nikakve državne službe, ako ne zna magjarski. — Što se pak tiče Hrvatske, dosta je spomenuti ovo: Kad su Magjari g. 1848. počeli živo raditi za svoje „težnje“, ili kako kažu hrvatski zastupnici u riečkoj odluci, kad su Magjari počeli u novije vrijeme živo raditi za svoju potpunu državnu samostalnost, — rekao je njihov vodja Lajoš Košut: da ne može na zemljovidu naći Hrvatske, a to znači, da Hrvatske nije priznavao. Kako su se prema Hrvatskoj i Hrvatima držali Magjari poslie, pa sve do danas, to se najbolje vidi po tom, što u banskoj Hrvatskoj ima dosta magjarskih napisa i magjarskih škola i magjarskih činovnika; a kako su radili s našim novcima, i to već znade svaki pametniji naš čovjek.

Nema dakle nikakve sumnje o tom, kakve su težnje magjarskoga naroda i za čim oni idu.

Ali i hrvatski narod ima svoje želje i svoje težnje, a to je želja i težnja: da se čitav hrvatski narod ujedini u svoju hrvatsku državu, u kojoj će biti gospodari Hrvati. No dok Magjari idu za jedinstvenom magjar-

skom državom, kojoj oni priklapaju i Hrvatsku, očito je, da se težnje magjarskoga naroda ne slažu s težnjama hrvatskoga naroda. I baš radi toga, što se težnje ovih dvaju naroda ne slažu, baš radi toga se diele hrvatski političari već odavna na dvoje, naime na one, koji su za težnje hrvatskoga naroda, i na one, koji su za političke težnje magjarskoga naroda, pa je svakomu djetetu poznato, kako kod nas zovu one političare, koji, prema su i sami Hrvati, pristaju uz političke težnje magjarskoga naroda: to su magjaroni.

Prvu rieč proti magjarskoj i magjaronskoj politici, a za težnje hrvatskoga naroda — vodila je do sada hrvatska o p o z i c i j a, i to poglavito dvie stranke, obzoraši i pravaši, koji su se pred tri godine sjedinili u „hrvatsku stranku prava“. Sad je i ova stranka pristala uz magjarsku politiku, jer je i ona priznala, da su težnje magjarskoga naroda opravdane.

Tim se je hrvatska politika posve preokrenula: na što se je jučer vikalo, proti čemu je sve bilo ogorčeno, to se danas hvali, od toga se očekuje spasenje: Hrvati se nadaju svojem spasenju od Magjarâ.

Proti toj novoj politici ustala je Hrvatska Pučka Seljačka Stranka. Zašto je ustala i morala ustati, to je razloženo u ovoj knjižici. Ali već ovdje na početku treba da kažemo, da je H. P. S. S. morala ustati proti ovoj politici zato, što riečka rezolucija najočitije dokazuje, kamo napokon vodi gospodska politika. Očito je naime, da su zastupnici na riečkom sastanku pristali

uz Magjare zato, što vide, da su sami nemoćni i da sami ne mogu ništa. Pa što su učinili videći, da su se preko 30 godina borili uzalud i da ne mogu ništa?

Učinili su ovo: Mjesto da su se obratili k narodu i njemu rekli i priznali: *Narode, mi vidimo, da bez tebe ne možemo ništa, pomози nam, pomози si!*⁴ — oni su se obratili Magjarima i priznali: „*Mi bez Magjará ne možemo ništa!*“

Do ovakvoga sramotnoga priznanja mora doći svatko, tko je proti pučkoj politici. Tako je bilo, tako će i biti: Kad gospoda ne dadu svomu narodu prava, moraju prije ili kasnije u tudjina tražiti milost.

Ova knjižica nije napisana samo poradi spomenute riečke rezolucije, nego i zato, da se narod pouči barem u glavnim političkim stvarima, o kojima se danas toliko govori i radi kojih se toliki ljudi prepiru i svađaju, a pravo ili nikako ne znaju, zašto se prepiru. A potrebno je, da se narod pouči osobito zato, što naše novine velikom većinom samo biesne i grde svoje protivnike, a malo ili ništa ne razlažu. Naše su novine danas velikim dielom naša sramota i naša nesreća. Potrebno je zato i upravo nužno, da se narodu dade o tim stvarima knjiga, u kojoj ima nauka i razloga. To će bez sumnje biti na korist našem političkomu radu.

I. „Beč („Austrija“).

Beč, centralizam, Austrija, kamarila, Švabe, Niemci — to su rieči, koje se toliko čuju kad se razpravlja o riečkoj rezoluciji*, jer se kaže, da su prijatelji rezolucije „za Peštu“, a protivnici rezolucije da su „za Beč“. Treba dakle prije svega kazati, što je to „Beč“.

Što je „Beč“? — Kad se kaže „Beč“, onda se misli na one, koji iz Beča vladaju nad „Austrijom“, t. j. na cesarski dvor i dvorske ljude. Mjesto „Beč“ kaže se često i „kamarila“, a to znači za pravo komorica, a misli se na one ljude, koji imadu prvu rieč na cesarskom dvoru u Beču.

„Austrija“ — to je obično ime za sve kraljevine i zemlje pod bečkom vladom.**

* Čitava riečka „rezolucija“ tiskana je od rieči do rieči na kraju u „Dodatku“.

** Sve kraljevine i zemlje pod bečkom vladom zovu se po zakonu ovako: „Kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću“, a često i ovako: „ostale zemlje Nj. Velič.“. A kraljevine i zemlje pod bečkom vladom jesu ove: 1. Kraljevina Češka, 2. kraljevina Galicija, 3. kraljevina Dalmacija, nadvojvodine: 4. Gor. Austrija, 5. Dolnja Austrija, vojvodine: 6. Bukovina, 7. Koruška, 8. Kranjska, 9. Štajerska, 10. Šlezka, 11. Salzburg, markgrofija 12. Moravska i 13. Istra, poknežene grofije: 14. Gorica i Gradiška, 15. Tirol, 16. „zemlja“ Voralberg i 17. grad Trst. (Istra, Gorica, Gradiška i Trst zovu se zajedno „austrijsko Primorje“.)

Njekoji ljudi, osobito tuđinci, zovu i danas cijelu državu pod vladom bečkoga cesara (dakle sve spomenute zemlje s Ugarskom i Hrvatskom zajedno) prosto „Austrija“.

Nekadašnja „rimska“ Austrija. — Velika je razlika između nekadašnje i današnje Austrije. Još pred sto godina nosio je bečki cesar naslov „rimski imperator“ t. j. nosio je naslov nekadašnjih rimskih imperatora (cesarâ), pa je doista i vladao nad velikim dielom rimske imperije (carstva). Njemački narod bio je stotine godina razdieljen na mnogo država i državica, ali je ipak nad svim tim državama i njihovim vladarima imao nekakvo pravo „rimsko-njemački cesar“ (Kaiser), koji je stolovao u Beču.

Ta rimsko-njemačka Austrija imala je biti nasljednica nekadanje stare rimske imperije (carstva), što se najbolje vidi po starom cesarskom naslovu i grbu, u kojem se nalaze grbovi ne samo današnjih kraljevina i zemalja, ne samo talijanska Lombardija, Venecija, Sicilija i Kalabrija, ne samo Ilirija, Bosna, Bugarija, Srbija i Rascija, nego i Jeruzalem, pak španjolske zemlje zajedno s prekomorskom Indijom, dakle gotovo pol svieta. — Kako je Austrija došla do tih zemalja, ili samo do njihovih naslova, to spada u povjest.

Isto tako spada u povjest i to, kako je ove stare Austrije nestalo. Ipak treba i ovdje kazati o tom ovo :

Staru „rimsko-njemačku“ Austriju, koja je htjela vladati celim svijetom, — tu je Austriju razbila Francezka.

Treba naime znati, da su pred sto godina bile u Evropi samo dvie velike države, Francezka i ta stara Austrija, i da su se otimale za prvenstvo na svijetu i vodile radi toga strašne i duge ratove. No Francezka nije imala u tom uspjeha, dok se nije pred sto godina naglo osililo francezki vojvoda Napoleon, koji je osvojio gotovu svu staru Evropu i proglasio se cesarom: On je staroj Austriji zadao smrtni udarac time, što ju je iztjerao iz Italije i iz njemačkih zemalja i time porušio i onako neuredjeno „rimsko-njemačko carstvo“. Od tada (od god. 1806.) nema rimskoga cesara u Evropi, nego se bečki cesar već god. 1804. nazvao „cesar od Austrije“.

No time, što je bečki cesar primio naslov „cesar od Austrije“, nije proglašena, a kamo li stvorena kakva država „Austrija“, nego je to samo ime i naslov „Naše uzvišene kuće“ — kako kaže cesar Franc II. u svojem proglasu od 1. kolovoza 1804., a sve kraljevine i zemlje zadržale su i dalje svoje nazive i ostale su u svem, kako su i bile.

Njemačko-absolutistička Austrija. — Staru „rimsku“ Austriju razbio je Napoleon, a Napoleon se rodio iz revolucije, koja je probudila sve narode po Evropi. Proti revoluciji složili se svi vladari u Evropi i počeli vladati opet po starom načinu: strogo bez slobode. To je bila tako zvana „reakcija“ ili natražnjačtvo: sve se je imalo potisnuti na stari put poniznosti, pokornosti i poslušnosti. To je po prilici trajalo 50 godina. „Austrija“

je u tom poslu bila prva, a imala je i najviše posla, jer je imala u sebi najrazličnijih naroda, koji su svi bili željni slobode i uzdisali za pravicom. Na čelu je bečkoj vladi u to vrijeme bio glasoviti ministar Metternich. Pod njegovom se je vladom „Austrija“ prilično oporavila od strašnih gubitaka, što ih je pretrpjela od Napoleona, pače se je silno povećala, dobivši natrag mnoge zemlje, osobito talijanske, i prvu rieč u Njemačkoj. Sad se je tek počelo pravo raditi o tom, da se od Austrije stvori jedno carstvo, u kojem bi imala pravo samo gospoda, a svu vlast cesar i njemačka vlada u Beču. Ali to nije išlo, jer su se proti tomu počeli dizati razni narodi pod bečkom vladom, koji su se za vrijeme dugih Napoleonovih ratova počeli buditi od stoljetnoga robstva: probudili se (1835.) i Hrvati, a Magjari se pače podigoše s oružjem u ruci (1848.), pače i u samom Beču plane prava buna (revolucija g. 1848.). Magjari su, istina je, pomoću ruskoga cara potučeni i savladani, pa je sad proglašena absolutna vlada (absolutizam), t. j. vlada bez ikakvoga sabora, a s njemačkim jezikom. To je najstrašnija i najomraženija vlada, na koju se svagda misli, kad je govor o Austriji i absolutizmu: vlada poslie god. 1848. No ta godina 1848. oslobodila je seljački narod od robstva, t. j. od tlake i raborote, a i sam taj absolutizam trajao je jedva deset godina, jer se god. 1859. podigoše Talijani. Austrija bude potučena (kod Magente i Solferina) i izgubi Lombardiju. Tu je i opet bila proti Austriji Francezka (Napoleon III.), koja je pomagala Piemontezima.

Sad se je očito vidjelo, da se ovako — bez sabora — ne može dalje vladati, zato cesar proglasi u s t a v, t. j. izdade 30. listopada 1860. proglas, u kojem kaže, da od sada ne će vladati sam, nego s ministarstvom, koje će biti odgovorno s a b o r u. (To je t. zv. listopadska diploma.) No budući da se je išlo za tim, da se stvori j e d a n s a b o r za sve kraljevine i zemlje pod bečkim cesarom, a u takav sabor nisu htjeli ni Hrvati ni Magjari, vukla se ta stvar do god. 1865. Uz to su u Beču nastojali, da Austrija i dalje zadrži prvu rječ medju njemačkim državama, tako da bi vazda imala pod svojom komandom više Niemaca, nego Slavena. No dok je za Napoleona i kasnije tukla Austriju Francezka, podigla se medjutim n o v a n j e m a č k a d r ž a v a koja je htjela imati prvu rječ medju Niemcima: To je bila Pruska. Pruska se god. 1866. zarati s Austrijom i potuče ju (kod Kraljičina Gradca ili Kenigreca). Time je Austrija poslie revolucije bila je po treći put potučena i time je bio kraj njemačko-absolutističkoj Austriji:, Austrija nije više ni njemačka, ni absolutistička.

Nova ili današnja Austrija. — Od kad je nestalo stare „rimsko“ i njemačko-absolutističke Austrije, od onda i nema više države, koja bi se zvala „Austrija“, nego se samo iz običaja zove „Austrijom“ sve, što je pod vladom bečkoga cesara. Mjesto stare „Austrije“ stvorena je „Austro-Ugaska“ ili „austro-ugarska monarkija“ (jednovlada), i to time, što je Ugarska zajedno s Hrvatskom dobila posebnu vladu (ministarstvo) i po-

sební sabor, a ostale zemlje cesarove posebnu vladu i posebni sabor. Tako je stvoren tako zvani „dualizam“ (dvojstvo) mjesto jedinstvene njemačko-absolutističke države. Te „ostale zemlje Njegova Veličanstva“ imaju svoj sabor u Beču, a zove se taj sabor njemački „rajhsrat“ (Reichsrat) ili hrvatski „carevinsko vieće“, pa se i one „ostale“ zemlje zovu službeno: „Kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću“, — i to je prava nova Austrija, one „ostale“ zemlje cesarove bez Ugarske i Hrvatske.

Ova nova ili današnja „Austrija“ nešto je posve drugo, nego što je bila stara rimska i predjašnja njemačko-absolutistička Austrija. Austrijski cesar nije više cesar rimski, niti njemački, niti ima kakvu vlast nad ostalim Niemcima, kako je to sad više, sad manje imao do god. 1866. Austrijski cesar nije danas absolutni vladar, t. j. ne izdaje zakonâ sâm, nego sa saborom, i ne vlada sâm, nego s ministarstvom, koje je odgovorno saboru. A u tom saboru („rajhsratu“ ili „carevinskom vieću“) ima već danas toliko zastupnika slavenskoga naroda (oko 180 zastupnika), da Niemci protiv njih ne mogu ništa, i ako Niemci imaju u saboru većinu (oko 240 zastupnikâ), jer je takav krivični izborni red. Po pravici bi Slaveni morali imati toliko zastupnika, koliko ih sada imaju Niemci. Treba naime znati, da u današnjoj Austriji ima samo do 8 i pol ($8\frac{1}{2}$) milijuna Niemaca, a Slavena malone još jedanput više, i to: blizu 6 milij. Čeha, blizu 4 milijuna Poljaka, preko 3 milijuna Rušnjaka ili Rusa,

oko 1 i $\frac{1}{4}$ milijuna Slovenaca i blizu $\frac{3}{4}$ milijuna Hrvata u Istri i Dalmaciji.

Što hoće Beč? — O nekadašnjoj rimsko-njemačkoj „Austriji“ ne može biti više govora. „Rimski cesar“, koji je negda stolovao u Beču, bio je ujedno i „njemački kralj“, ili „njemački kajzer“, pa je imao i prvu rieč medju Niemcima. No danas imadu Niemci svoga kajzera, a to je pruski kralj. Nema o tom govora, da bi bečka politika išla za tim, da bečki cesar bude opet njemački kajzer, jer je o tom odlučio rat već g. 1866., kad je Austrija iz Njemačke iztjerana. — A o rimskom carstvu nije vrijedno ni govoriti, jer je tu već preko 30 godina talijanski kralj, koji stoluje u Rimu.

Nema dakle govora o tom, da bi bečka politika išla za svjetskim gospodstvom, ili za tim, da „Austrija“, postane veliko njemačko carstvo. Niemci imadu danas svoju državu i svoj „rajh“ (carstvo) izvan Austrije, a vodi ih Pruska (Prajska) i ona je u toj stvari nasliedila starn Austriju.

Jednako ne može biti o tom govora, da bi od današnje „Austrije“ mogla postati njemačko-absolutistička država, u kojoj bi vladao i zakone davao samo cesar, a pravo bi imali samo gospoda i Niemci. Danas dobiva narod sve to više rieč u politici svuda po svijetu, pače i u istoj Rusiji. A u današnjoj „Austriji“ ima, kako znamo, većina slavenskih naroda, koji će prije ili kašnje doći do potpunoga prava.

No zato bečka politika hoće ovo troje :

I. Nova Austrija ili Austro-Ugarska ima nastojati, da ostane velika vlast (velevlast ili velika država) po broju naroda i po vojnoj snazi. Zato Beč pobija svaku politiku, koja ide za tim, da se izpod cesarove vlade odciepi koji komad, ili da se oslabi vojska. Zato se Beč protivi Magjarima, koji hoće da u vojsku uvedu magjarsku komandu.

II. U domaćoj politici nastoji Beč, da Niemci i dalje zadrže barem onoliku prevlast nad drugim domaćim narodima, koliku imaju sada. Tomu se protive svi Slaveni, osobito Česi.

III. Beč nastoji, da Austro-Ugarska bude imala prvu rječ na evropskom iztoku, t. j. od Hrvatske sve dalje do Carigrada, pače da pojedine zemlje (n. pr. Albaniju ili Arbanasku) dobije u svoju vlast, kako je već dobila Bosnu i Hercegovinu. Time bi Beč imao nadoknaditi ono, što je izgubio u Njemačkoj i Italiji, a to je i želja pruske politike: da Beč Niemcima „krči put na iztok“, ili kako se u politici obično kaže njemački: „Drang nach Osten“.

II. Pešta (Magjari).

Magjari i Ugarska. — Kadgod je govor o Magjarima i o Ugarskoj, uvijek treba držati na pameti, da su drugo Ugri, a drugo Magjari, jer su Magjari samo jedan narod u Ugarskoj, a Ugri se mogu zvati po svojoj domovini.

Ugarskoj svi narodi u Ugarskoj, t. j. Slovaci, Hrvati, Srbi i Slovenci, pa ugarski Rumuni i Sasi (Niemci). Istina je, Magjari zovu Ugarsku „Magyarország“, a sve, što je ugarsko, zovu magjarskim: magjarski kralj, magj. vlada, magj. pošta, magj. željeznice i t. d., a u tom se za njima povadjaju i mnogi naši ljudi, pa kažu na pr.: bio sam u Magjarskoj. Ali to je krivo. Ima magjarski narod, ali posebne magjarske države nema, nego ima država Ugarska, u kojoj žive različni narodi.

Magjari doduše nastoje, da Ugarska postane magjarska, t. j. da stvore takvu državu, u kojoj bi bili Magjari sami, ili u velikoj većini. To i jest glavna misao magjarske politike: stvoriti jedinstvenu magjarsku narodnu državu. A do toga ne može doći drugačije, nego tako, da svi ostali ugarski narodi sve malo po malo postanu Magjari, da se p o m a g j a r e. A sve to ide Magjarima za rukom, jer *Magjari jedini imaju vladu u cijeloj Ugarskoj*: oni su jedini gospodari u peštanskom saboru, pa oni jedini stvaraju zakone; ministri su samo Magjari, a službe ne može dobiti nitko, tko ne zna magjarski. Sve su škole magjarske. Pače i imena mjesta velikim su dielom na zapovied pomagjarena.

Kako su Magjari došli do vlasti u Ugarskoj?

— Prije sto godina bilo je u Ugarskoj samo $3\frac{3}{4}$ milijuna Magjara. Danas, kad su uz Magjare pristali toliki Židovi i pomagjareni Niemci, Srbi, Slovaci i t. d., ima Magjarâ po službenom računu $8\frac{1}{2}$ milijuna, a ostalih naroda ima 8 milijuna, i to: preko tri milijuna Rumunâ,

do dva milijuna Sasâ (Niemaca) i do tri milijuna Slavena, (i to dva milijuna Slovaka i blizu milijun Slovenaca, Hrvata i Srba; Slovenaca i Hrvata četvrt milijuna, a Srba preko pol milijuna). Poznato je, da je ovaj službeni račun za Slavene vrlo nepovoljno sastavljen.

Kako su dakle mogli Magjari doći do vlasti nad većinom drugih ugarskih naroda i nad Hrvatskom? Evo kako:

Magjari su se nekada dosta brzo Turcima predali, te je u Budimu veliki vezir turski stolovao i zapoviedao preko stopetdeset godina. Magjari su dapače s Turcima-Osmanlijama prijateljevali, pa su se njihovi velikaši liepo znali u Tursku skloniti, dok su naši velikaši izdisali na turskom kolcu, ili pogibali pod njemačkim krvničkim mačem. Hrvatsko i slovačko plemstvo većinom je izginulo u turskim ratovima, a njemački i srbski doseljenici nisu ni imali velikaša, baš kao ni ugarski Rumuni i Rušnjaci.

Magjari su dakle jedini imali, a imaju i danas bogato plemstvo, pak je to prvi i glavni uzrok, što su došli na vladu, jer do g. 1848. samo su plemići imali politička prava, dok drugi staleži nisu više puta imali prava ni na svoj život, ni na svoj imetak.

Drugi je veliki uzrok magjarskomu gospodstvu u Ugarskoj to, što su se Magjari prvi oslobodili izpod absolutističke Austrije. Od gospodstva bečke vlade htjeli su se osloboditi svi narodi, osobito Česi i Hrvati, ali je to pošlo za rukom samo Magjarima.

Zašto? Zato, što su magjarski političari god. 1866., kad je bio rat među Austrijom i Prusijom, otvoreno pristali na prusku stranu, pak su im zato pruski Niemci, a osobito njihov najveći političar Bismarck, pomogli toliko, da su im austrijski Niemci predali cijelu Ugarsku i veći dio Hrvatske, naime bansku Hrvatsku.

Treći je uzrok magjarskomu gospodstvu u Ugarskoj to, što Magjari jedini imaju dosta školane gospode. Kad su Magjari dobili vlast, mogli su započeti pomagjarijevanje (magjarizaciju), te su naročito iz svih srednjih i visokih škola učinili pravo sjemenište za magjarsku gospodu. Time su postigli to, da danas ima preko pol milijuna dobro školovanih Magjara, dok primjerice Hrvati u Ugarskoj nemaju baš ni malo svoje školovane gospode, a i isti Slovaci, kojih ima preko 2 milijuna, imaju samo toliko svoje školane gospode, koliko se izškola u susjednoj Moravskoj i Češkoj i koliko se u magjarskim školama ne pomagjari.

Tu odmah treba spomenuti, da su se ta magjarska gospoda izškolala i novcem drugih ugarskih naroda, jer kad se plaća porez, onda su dakako i Slovaci jednaki Magjarima.

Četvrto, što je Magjarima pomoglo, jest to, što su se uvijek pokazivali kao veliki neprijatelji Rusije i kao osobiti prijatelji Židova. Time su za sebe dobili velike svjetske novine, i to ne samo u Njemačkoj i Talijanskoj, nego i u Francezkoj, dok se nije sprijateljila s Rusijom, dapače su uz Magjare pristali i Englezi i Ameri-

kanci, jer su ih po pisanju spomenutih novina, držali za branitelje i širitelje svake slobode, a nisu ih poznavali iz svoga iskustva.

Napokon su Magjarima uvijek dosta pomogli Srbi zbog svoje sliepe mržnje na Austriju, i Poljaci zbog neprijateljstva proti ruskoj vladi.

Iz toga svega vidimo, da su Magjari došli do svoje velike vlasti više tudjom pomoću, ili zbog naše političke neuputnosti, nego svojom snagom i pameću.

Što hoće Magjari? — Spomenuli smo, da magjarska politika ide za tim, da Ugarsku pretvori u „Magjarsku“, t. j. da od Ugarske stvori takvu državu, u kojoj bi bili sami Magjari.

No to nije sve, nego magjarska politika hoće još više.

Poznato je, da su Hrvati pred 800 godina, kad je umro posljednji narodni i posebni hrvatski kralj Zvonimir, zabrali (godine 1.102.) za svoga kralja ugarskoga kralja Kalmana ili Kolomana. Naši pradjedovi su doduše dobro znali i na pameti držali, da se Hrvati time nisu podložili ugarskomu kraljevstvu, nego samo ugarskomu kralju, pa su to još 600 godina poslie (god. 1.712.) spomenuli bečkomu cesaru Karlu III., ocu Marije Terezije. Ali magjarska politika svejedno kaže za Hrvatsku, da spada pod „krunu sv. Stjepana“ ili „krunu ugarskoj“. Što to znači, da Hrvatska spada „krunu ugarskoj“, to je jasno, naime: Hrvatska i Ugarska imadu jednu „krunu“, t. j. ednoga kralja. Ali magjarska politika hoće i više: ona

hoće, da ugarska država ima njeko pravo nad Hrvatskom.

No ni to nije sve, nego magjarska politika snuje i radi još i o tom, da „ugarska kruna“ (Magjari naravski uvijek govore i pišu: „magjarska kruna“) — da ugarska kruna zavlada opet nad svim zemljama, nad kojima je negda vladala. Treba naime znati, da su ugarski kraljevi, osobito s pomoću Hrvatâ, bili negda zavladao i nad Bosnom, Srbijom i Vlaškom (Rumunjskom) pače i na zapad nad Austrijom. Premda tih zemalja nisu osvojili sami Magjari i premda ni svi ugarski kraljevi nisu bili Magjari, nego n. pr. najslavniji ugarski kralj Matijaš (prije 500 godina) ne samo da nije bio Magjar, nego nije ostavio nijednoga slova magjarskoga (a hrvatskih je pisama potpisao dosta). — ipak današnji Magjari kažu, da je sve to njihova slava, jer su oni pomagjari u svojim školama i knjigama i ugarsku prošlost: Prošlost i slava ugarska — to je i prošlost magjarska, pa magjarska politika hoće, da to bude i opet, da Magjari stvore veliko svoje carstvo ili imperiju na istoku. To je t. zv. „magjarski imperijalizam“.

III. Razlika medju Bečom i Peštom.

Austrija je Više slavenska, nego Ugarska. U Austriji ima dvie trećine Slavena, a trećina Niemaca, a u Ugarskoj polovica Magjarâ, trećina Rumunjâ i Niemaca, a tek petina Slavena. Zato se u Austriji ne može raz-

borito ni misliti na ponjemčivanje; dok je pomagjarivanje u Ugarskoj gotova stvar.

Politička sloboda. — Druga je velika razlika medju Austrijom i Ugarskom to, što u Austriji svi narodi imaju političku slobodu, ako i nemaju narodne pravice. U Austriji na ime svaki narod slobodno osniva stranke, kakve hoće, slobodno si stvara politička društva, slobodno sazivlje političke sastanke i skupštine, jednom riečju slobodno o politici govori i piše. To vriedi i za činovnike, te u Austriji baš pučki učitelji vode prvu rieč u politici bez ikakve bojazni pred vladom.

Zato sto pedeset tisuća istarskih Hrvata ima **devet** zastupnika na istarskom saboru, a jednoga u **Beču**, dok blizu dvie stotine tisuća ugarskih Hrvata nema **nijednoga** svoga zastupnika u **Pešti**. Zato pol milijuna dalmatinskih Hrvata ima veliku većinu na dalmatinskom saboru i **osam** zastupnika u **Beču**, dok **isto toliko** bačkih i banatskih Srba ne samo nemaju nikakvoga posebnoga sabora (premda su negda imali tamo svoju Vojvodinu), nego ni u **Pešti** nemaju nego **samo jednoga jedinoga** zastupnika. Zato Slovenci u Austriji imaju **15** zastupnika u **Beču**, veliku većinu zastupnika na saboru kranjskom, polovicu zastupnika u saboru goričkom, liep broj zastupnika u saboru štajerskom, istarskom i trščanskom, dok Slovaci, kojih ima još jedanput više od Slovenaca, imaju u **Pešti** jednoga jedinoga zastupnika, a o svom posebnom slo-

vačkom saboru ne smiju ni sanjati. Zato Slaveni u Austriji uz najkrivičniji izborni zakon imaju na carevinskom vieću u Beču 180 zastupnika od 425, dakle ipak **gotovo polovicu**, dok Slaveni u Ugarskoj na saboru u Pešti imaju između 413 zastupnika samo dvojicu (a morali bi imati oko 80 zastupnika). Zato napokon u Austriji nijedna vlada ne smije u carevinskom vieću kazati, da će svu Austriju poniemčiti, premda si bečka vlada to do danas želi. A u peštanskom saboru sve se vlade i sve stranke upravo natječu, koja će izmisliti i predložiti takav zakon, po kojem bi se drugi narodi najlakše i najbrže pomagjarivali.

Pučka i gospodarska politika.— U Pešti se baš ništa ne drži do pučke prosvjete i do seljačkoga gospodarstva, te magjarski ministri i političari za školu mare samo toliko, koliko pomagjuruje, a za seljaka pitaju samo onda, kad je platiti porez i glasovati kod izbora. U Beču i u cijeloj Austriji naprotiv pučka je politika tako jaka, da i sama vlada neprestance smišlja zakone i sredstva, kako bi se podigla narodna prosvjeta i privreda, da lakše može živjeti i seljak i radnik i mali obrtnik i mali trgovac, t. j. i sav puk, a ne samo velika gospoda. A koliko se vlada za puk već ne stara i koliko svuda daje prednost Niemcima, ipak ne smeta slavenskoj gospodarskoj organizaciji. Zato je i u istoj zapuštenoj Galiciji već preko tisuću seljačkih gospodarskih zadruga, a sva je Češka puna ne samo ovakvih seljačkih zadruga, nego i takvih tvornica, koje podigoše udruženi češki

gospodari. U Ugarskoj naprotiv ne mogu Slovaci osnivati nikakvih tvornica, jer svuda imaju prednost Židovi, budući da se pokazuju kao najvatreniji Magjari. No što je najgore, magjarski političari drže svu Ugarsku, a na štetu i sramotu našu s njom i Hrvatsku — za takvo tielo, kojemu je Pešta i glava i srce i želudac, te su cijene za robu na željeznici tako određene, da je našem Primorcu jeftinije hrvatsko brašno, kad ga naruči iz Pešte, nego da ga kupi ravno iz Siska! Zbog ove trgovinske politike Hrvatska je silno osiromašila, te je već na rubu gospodarske propasti. Nego tu odmah treba naglasiti, da i Beč baš prema dalmatinskoj Hrvatskoj postupa kao i Pešta prema banskoj Hrvatskoj, te su dalmatinske luke upravo tako neuredjene i prazne, kao i luke u hrvatskom Primorju.

U ostalom dosta je poznato, da u Ugarskoj ne vlada samo gospodska, nego baš velikaška (magnatska) politika, pa grofovi i baroni imaju tamo prvu riječ: oni su većinom ministri, veliki župani itd. Ima toga i u Austriji, ali ni iz daleka toliko.

Napokon treba spomenuti, da je u Austriji djelomice uvedeno obće izborno i tajno pravo glasa, pa je samo tako moguće, da Slaveni imaju toliko zastupnika.

Škole. — Bečka vlada doduše voli u svem Niemcima te njemačka manjina ima pet sveučilišta, a slavenska većina samo tri. Ali u Ugarskoj ni Rumuni, ni Slovaci ne smiju ni sanjati o svom sveučilištu, dok Slovenci i Rušnjaci u Austriji odlučno traže svoje sveučilište u

Ljubljani i u Lavovu. Zato i naši Hrvati u Istri imaju već, hvala Bogu, gimnaziju u Pazinu, a sad se stvara i škola za učitelje u Kopra, dok u Medjumurju i u obće u Ugarskoj nema ni jedne jedine pučke škole, u kojoj bi se učilo hrvatskim književnim govorom, a i međumursko narječje upotrebljava se samo u prvom i drugom razredu, dok djeca koliko koliko nauče magjarski. U Dalmaciji imaju Hrvati četiri hrvatske gimnazije (u Zadru, Spljetu, Dubrovniku i Kotoru) i drugih škola, a pučke su škole sve hrvatske. A ugarski Hrvati (Bunjevci) i Srbi nemaju ni pučkih škola u svojem jeziku, pače ni veliki grad Subetica (ima 70.000 žitelja), u kojem je velika većina našega naroda, nema ni pučke škole hrvatske! Isto je na Rieci, koja je samo pod upravom ugarske vlade: 25.000 Hrvata ne može dobiti ni pučke hrvatske škole!

Narodno pravo. — Istina je, i to treba osobito naglasiti, da Beč nikako ne daje, da se Slaveni sblize jedni s drugima; istina je, da Beč u tom ide tako daleko, te nije potvrđen ni onaj zaključak kranjskoga sabora, po kojem se u kranjskim srednjim školama imao učiti hrvatski jezik. Ali bečka vlada kod obćega popisa svaki slavenski narod zove njegovim pravim imenom, dok peštanska vlada Hrvate na Rieci nazivlje Ilirima, riečke i ugarske Slovence Vendima, a veliki dio ugarskih Hrvata i Srba popisuje kao Bunjevce i Šokce.

IV. Velika politika prema Beču i Pešti.

Tko odlučuje u velikoj politici? — Do sada smo razlagali, što je bila Austrija, što su bili Magjari, i što jedan i drugi hoće. No to nije svagda dosta, što hoće ova ili ona država, ovaj ili onaj narod, nego tu treba jako paziti i na to, što hoće druge države i drugi narodi. To je već velika politika.

Za veliku politiku misle mnogi, da je vrlo teška i da se u nju slabo tko razumije. To je istina, jer za to treba mnogo znanja. No ima jedna stvar, na koju treba da pazi svaki veliki političar, a koja se ipak ne mora učiti iz knjiga, nego iz života, a ipak mnogo odlučuje u velikoj politici. A to je narodno mišljenje. Svaki je naime narod kroz stotine i stotine godina sve malo po malo upoznao svoje prijatelje i neprijatelje, pa kad dodje do odlučnoga časa, svagda odluči — prije, ili kasnije — ovo narodno mišljenje. A jao si ga narodu, koji iz svoje prošlosti nije baš ništa naučio!

Hoćemo li da znamo, tko osim Beča i Pešte odlučuje o njihovim stvarima, treba prije svega promotriti, kako se drže Niemci i Magjari jedni prema drugima, zatim koliko tu odlučuje dinastija (vladarska kuća ili familija dvor), onda Slaveni, napokon velike vlasti.

Niemci i Magjari. — Niemci u obće ne trpe Magjarâ, kao što ne trpe nikoga. Austrijski Niemci samo su u nuždi postali magjarski saveznici protiv Slavena.

To se je savezničstvo učvrstilo, kad su Magjari, dobivši jednom (1867.) veliku rieč u politici, stajali odlučno na strani njemačkoj protiv Čehâ i zapriečili tako, da Česi izvojuju ono isto, što su izvojevali Magjari. Ali danas su se već i austrijski Niemci opametili barem toliko, da otvoreno govore i pišu: Dosta smo pomagali Magjarima u ludoj nadi, da ćemo s njima zajedno skršiti Slavene. No gle, Slaveni se ne dadu savladati, a Magjari su postali tako objestni, da ne bi marili raztepeti cielu carevinu, čim vide, da im više ne će ciela carevina pomagati u njihovoj magjarizaciji. Austrijski su Niemci dakle danas Magjarima neprijatelji, no još veći su neprijatelji Slavenima, jer se njih više boje, budući da je Slavena mnogo. Zato će Niemci i Magjari biti uvijek složni proti Slavenima, a ne treba zaboraviti, da ih u Austro-Ugarskoj ima zajedno malone toliko, koliko i Slavena.

Dinastija. — Kad se govori o borbi između Beča i Pešte, često se spominje kralj, dvor, kamarila, dinastija. Više puta se o tom tako piše, kao da cieli taj „Beč“ nije drugo nego kraljev dvor, kralj i kraljevska kuća (dinastija). To ide tako daleko, da se na pr. kaže: da Ugarska i Magjari nisu krivi onomu, što se radi u Hrvatskoj, nego da je tome kriv Beč. A zna se, da Beč, t. j. bečka vlada nema po zakonu nikakve rieči ni vlasti ni u Ugarskoj ni u Hrvatskoj. Tko tu dakle govori o Beču, taj očito ne misli na bečku vladu, nego na „krunu“ ili kralja, jer Ugarska i Magjari budno i dobro paze na to, da se u njihove stvari ne mieša nijedan „neustavni faktor“, t. j.

nitko, tko po ustavu (po zakonu) nema na to prava. A u Beču nema toga prava nitko osim kralja — „apostolskoga kralja Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“. O nekakvom „Beč“ dakle nema tu ni govora.

Tako stoji ta stvar po ugarskom i hrvatskom državnom pravu ili ustavu, t. j. tako: Ugarska je s Hrvatskom podpuno samostalna državna zajednica, te nitko nad njom nema vlasti, jer je njezin kralj posve samostalan vladar, koji sa saborom vlada posve nezavisno i slobodno.

Što dakle znači, kad se nekohoji ugarski i hrvatski političari tuže na „Beč“? — To znači, da ugarski i hrvatski kralj nije samo ugarski i hrvatski kralj, nego je ujedno ne samo „cesar od Austrije“, nego i potomak nekadašnjih rimskih imperatora (careva) i njemačkih kraljeva.

Pa kad današnja ugarska politika, kako ju vode Magjari, ide za podpunom samostalnošću Ugarske države, kako kaže nedavna riečka rezolucija, — onda podpuna ugarska samostalnost, kakvu danas hoće Magjari, može značiti samo dvoje, i to: Ili bi ugarski kralj imao privoljeti na sve, što hoće ugarski sabor (Magjari), ili bi pače cesar od Austrije, pa bio to, tko mu drago, imao voditi magjarsku politiku. A iz prošlosti se znade, da su bečki i „rimski“ imperatori i cesari od Austrije imali svoju politiku. Kakva je ta politika, to se može ponješto prosuditi po onom, što smo kazali govoreći o staroj rimsko-njemačkoj i njemačko-absolutističkoj Austriji. Istina je, ta se je politika u nuždi mie-

njala, ali je u jednom ostala ista, i to u ovom: Kraljevine i zemlje, nad kojima vlada habsburška kuća (dinastija), ne smiju se ciepati, nego imadu ostati velika evropska vlast (velevlast). Razumije se po tom samo po sebi, da će ta politika biti protivna svemu, što bi tu veliku vlast moglo oslabiti ili razklimati; zato će biti i proti tomu, da se odciepi Ugarska i da se vojska razdieli na dvoje.

Slaveni. — Slaveni nisu prijatelji ni Niemcima ni Magjarima od starine, no u obće više drže neprijateljima Niemce, tako da je slavenska književnost puna pjesama i razprava o tim tisućljetnim slavenskim dušmanima. Nesmisao je dakle i pomisliti, da bi medju Slavenima i na čas mogla prevladati takva politika, koja bi bila za Niemce; to bi se moglo dogoditi samo onda, kad bi Slaveni zaboravili svu svoju prošlost i sve, što su naučili od prvih svojih pjesnika i učenjaka. A za razlog tomu tisućljetnomu neprijateljstvu dosta je spomenuti, da su Niemci uništili čitave slavenske narode (na sjeveru uz baltijsko more); da su bili gotovo uništili Češku i razdielili Poljsku, a da i danas pritištu, koliko samo mogu, Čehe, Slovence i Hrvate pod Bečom, a upravo nesmiljeno dave Poljake pod Pruskom (u Poznanju).

Magjari se nisu ni iz daleka toliko omrazili Slavenima, i to već zato, što Magjarâ ima malo i što su u Evropu došli gotovo goli, gladni i na pol divlji, pa su baš medju Slavenima našli sve, što im je trebalo: tu su se oni počeli učiti ljudskomu životu. No ima jedna stvar, koja je Magjare i bez njihove krivnje omrazila prosviećenim Sla-

venima, a to je ovo: Magjari su se utisnuli medju Slavene tako, da su ih razdielili: razdielili su Čehe i Poljake od Slovenaca, Hrvata i Srba na južnoj, a od Bugara i Busa na južno-iztočnoj strani. I tako su Magjari ostali kao klin u slavenskom tielu. No Magjari i sami vide, da su time i sami došli u strašan škripac, jer su sa svih strana okruženi slavenskim svietom: Slovacima, Slovencima, Hrvatima i Rusima, pa se boje, da im je propasti. Vi-deći to složili su se s Niemcima i Židovima, da prevladaju druge narode u Ugarskoj, a osobito Slavene, koji imadu roda na daleko i široko i izvan Ugarske. Magjari vide pred sobom ovakvu budućnost: Ili ćemo mi uništiti ostale narode u Ugarskoj, ili će oni uništiti nas. Zato su u po-magjarivanju tako bezobzirni, ali zato se i varaju oni, koji kažu i pišu, da će Magjari morati početi drugačije s ugarskim narodima, jer bez njih ne mogu ništa proti Beču.

U novije vrieme zamjerili su se Magjari osobito ugarskim Srbima (god. 1848., kad su ih toliko povješali) i Hrvatima od god. 1848., pa od 1868. do danas. No o tom će biti još govora.

Prijatelji su Magjarima bili Poljaci god. 1848., pa ponješto Česi i Srbi u novije vrieme. Poljaci su se sprijateljili i gotovo pobratili s Magjarima radi toga, što su se Magjari god. 1848. borili za slöbodu proti Austriji, kojoj je pomogla Rusija, a Poljaci su se i sami borili i ginuli u boju proti Rusiji. Danas je to prijateljstvo i bratimstvo gotovo sasvim prestalo, jer su i Poljaci upoznali Magjare.

— Gdjekoji Česi znadu u novinama i drugačije priteći u pomoć Magjarima onda, kad Magjari jurišaju na Beč, i to s toga, što Česi toliko trpe od Beča. No češki, a osobito slovački narod nema ljubavi za Magjare. — A i Magjari su proti Česima, jer Česi tako napreduju, te nije daleko, kad će se sva politika u Beču ravnati i po slavenskim željama i potrebama, i kad će Česi imati u Zlatnom Pragu od prilike onakvu vladu i onakav sabor, kako danas imadu Magjari u Pešti. No Češka graniči preko Moravske sa Slovačkom, te bi duh češke slobode mogao probuditi na novi život i Slovačku, a onda nema govora o današnjoj Magjarskoj. Zato se Magjari i žele odieliti od Beča, jer se boje slavenske politike. — Srbi napokon pristaju takodjer uz Magjare, kad su proti Austriji, i to ponajviše radi toga, što misle, da Austrija hoće da se proširi i na one zemlje, koje Srbi drže za srbske, poimence Bosnu i Hercegovinu, pa staru Srbiju i Macedoniju u današnjoj Turskoj.

Velike vlasti ili Evropa prema Beču i Pešti. Kad se danas u političkom razgovoru kaže „Evropa“, onda se tim razumieva samo ovih šest velikih vlasti: Rusija, Njemačka pod vodstvom Pruske, Francuzka, Habsburžka monarkija (Vel. Britanija) Englezka i Talijanska.

Rusija je i poslie nesretnoga rata s Japanom prva vojnička država na svijetu. Najvažnije je dakle znati, kako se drži Rusija prema Beču i prema Pešti. Još će se mnogi naši ljudi sjećati, da je god. 1896., kad su Magjari velikom izložbom u Pešti slavili tisućogodišnjicu svoje

države, mladi ruski car Nikola II. poslao peštanskoj vladi sablju erdeljskoga vojvode Franjo Rakoczy-a, koji je postao glasovit zbog svojih ratova na Austriju i zbog svoga prijateljstva s Turskom. Tada se mislilo, da će se Magjari prikloniti Rusiji, a Rusija da će se u svojoj politici ua Dunavu najviše na njih oslanjati. Ali u to je car Nikola II. došao u Beč, a malo zatim (1897.) posjetio je cesar Franjo Josip I. njega u Petrogradu. Kasnije se opet, i to nedavno (1903.), ruski car i naš cesar sastadoše se u Müruzstegu u Štajerskoj. O tim sastancima znade se za stalno toliko, da su se car i cesar podpuno sporazumjeli, kako će se držati prema Turskoj, a vrlo je vjerojatno, da su se dogovorili i za takav slučaj, kad bi se Magjari opet pokušali pobuniti kao g. 1848.

Za njemačkoga kajzera Vilima II. do nedavna se činilo, da će u svem pomagati magjarsku košutovsku politiku, jer su se baš košutovci najviše izticali svojim velikim prijateljstvom za prusku Njemačku. Vilim II. došao je 1896. godine glavom u Peštu, dao je dapače sinove svoje učiti magjarski, te mu drugi sin Atila ili Ajtel dobro znade magjarski. No austrijski je cesar god. 1896. došao u Berlin, gdje mu je Vilim II. nazdravio kao najstarijemu i najmudrijemu vladaru u Evropi. Još poslije toga bio je njemački kajzer u Beču, a nedavno se sastao s ruskim carem na jednom morskom brodu, pa su tu, kaže se, ova dva najmoćnija vladara uglavila, da ne će ni sami dirati, ni drugomu dopustiti da dira u habsburžku carevinu.

Vilim II. i sva Njemačka rado bi doduše, dobiti Beč, a još radje Trst, ali u Beč se ide preko Češke i preko češkoga Zlatnoga Praga, a u Trst preko Slovenije i preko slovenske Ljubljane. No Čeha i Slovenaca samih ima blizu osam milijuna, a s tolikim slavenskim narodom imali bi Prusi previše posla, jer u Pruskoj ima već danas preko tri milijuna Poljaka, s kojima Prusi imadu posla. Napokon valja znati i to, da je kajzer Vilim prtestant ili lutoran, a Česi i Slovenci gotovo su sami katolici, pa bi s njima u Njemačkoj katolici imali gotovo većinu. Radi svega toga uvidjeli su u Berlinu, da bi im slabo hasnila košutovska politika, koja bi rado uz austrijske Niemce poklonila Prusu austrijske Slavene, samo da Magjari ostanu sami i slobodni i jedini gospodari na Dunavu. Zato sada nisu više ni u Berlinu oduševljeni za Veliku Magjarsku.

Franceska i Englezka danas su tako odlučno proti Magjarima, kako su god 1848. bili za njih. U Parizu i u Londonu upravo vanredno poštuju našega cesara i kralja. Nedavno (ovoga ljeta) sastao se englezki kralj Eduard VII. s našim vladarom u Češkoj, pa su se i tu uglavile važne stvari za sigurnost monarkije.

Uz to imamo tu u Englezkoj, a još više u Francezkoj jakih i iskrenih prijateljatelja i mi Slaveni, naročito Česi, kojima je već dolazio u pohode sam pariški načelnik, a i načelnik Zlatnoga Praga bio je u Parizu sjajno dočekan.

I tako su danas za Magjare i za njihovu košutovsku

politiku jedino neki talijanski političari. Ali i oni rade vrlo oprezno, jer je talijanska vlada službeno u savezu i u prijateljstvu s Bečom i s Berlinom, a sad bi rado došla u prijateljstvo i s Francuzkom, Engleskom i Rusijom, t. j. baš s onim velikim državama, koje nipošto ne daju ni slabiti, a kamo li ciepati habsburžku carevinu. Zato se Magjari varaju, kad se nadaju, da će i pruski Niemci i Talijani magjarizaciji pomagati, samo ako im Magjari pomognu najprije razciepati, a onda i podieliti zapadni dio habsburžke carevine, to jest današnju Austriju.

VI. Hrvati prema Beču i Pešti.

Zašto nas pitaju, kamo ćemo? — Danas se toliko učeni, a još više neuki ljudi prepiru, pače i svadjaju i grde radi toga, što jedni tobože hoće k Beču, drugi k Pešti, — a ponajviše ti ljudi ne znadu ni toga. da li nas Hrvate tko i pita, kamo hoćemo, a kamo li da bi znao razložiti, hoćemo li mi zbilja i doći tamo, kamo bismo htjeli. Ti ljudi ni malo ne mišle na ono, što naš narod vrlo dobro znade, a to je: da nas i ne pitaju.

I to je zbilja istina. Nije to prvi put, što nas tobože pitaju: pitali su nas i pred 40 godina (god. 1861. do 1865.) i upravo nas na križ razapinjali, neka za Boga kažemo, kamo hoćemo, i naši su se zastupnici u saboru držali onda zbilja kao ljudi i rodoljubi, — pa što je bilo napokon? — Pitali su sabor i mučili ga, a napokon su

sabor razpustili i napravili novi sabor po svojoj volji i bacili nas, kamo su htjeli, a nas nisu pravo ni pitali.

Zašto nas dakle pitaju? — Na to može svatko lako sam odgovoriti, samo ako promisli, zašto naše novine kao veliku pobjedu razglašuju, kad na pr. djaci u Beču, ili u Gradcu zaključe, da odobravaju riečku rezoluciju. Ili misli li tko, da će oni zastupnici, koji su stvorili riečku rezoluciju, kad se budu pogadjali s košutovcima, pitati djake, što im je činiti? Nipošto! Kad se oni zastupnici budu pogadjali, ne će im biti ni na kraj pameti, da upitaju za savjet te svoje sadašnje saveznike na školskim klupama. — Pa zašto se toliko do toga drži, zašto se to u novinama razglasuje kao bogzna što, kad djaci zaključe da su oni za riečku rezoluciju? — To se čini zato, da se pokaže, kakvo je „j a v n o m n i e n j e“, t. j. što se o toj stvari misli. A to „javno mnjenje“ — to je političaru potrebno, jer se može lakše braniti veleći: „Vidiš, i ovi su za nas, i oni su za nas“.

Isto tako treba takvo „javno mnjenje“ za sebe i Pešta u svojoj politici. Kad budu Magjari mogli kazati u Beču: Vidite, i Hrvati su za nas; kad budu mogli to isto javiti u sve novine po svijetu, — to se razumije, da će im biti lakši posao.

Eto, zato nas tobože pitaju: zato, da mi pravimo, štono rieč, r e k l a m u za njihovu politiku.

A da je to u istinu tako, to će svatko još bolje razumjeti, kad promisli, da na pr. baš u ovoj stvari o riečkoj rezoluciji glavnu rieč vodi — što mislite tko? —

Jedan novinar, urednik riečkoga „Novoga Lista“. Zašto novinar? Zato, da on razloži i razglasi u svojim novinama, da su za Magjare svi Hrvati, a proti njima su samo oni, koji su od Beča plaćeni Istina je, mnoga će se novinska laž prije ili kašnje otkriti, no do toga su oni, koji su ju izmislili i širili, već postigli, što su htjeli. A u mnogu će laž vjerovati do vieka.

Da nas tobože pitaju samo radi reklame i radi toga, da se stvori „javno mnienje“, vidi se i po tom, što su Magjari ovaj put pitali one, koji u toj stvari ne mogu ništa odlučiti, t. j. pitali su manjinu hrvatskoga sabora, pitali su opoziciju. Istina je, što se kaže, da je prava volja naroda ono, što hoće opozicija. No zar se ne zna, što hoće hrvatski narod? Znađu to dobro i Magjari, pa su baš zato pitali opoziciju, da bude reklama veća: „Vidite, za nas je hrvatska opozicija, a za nju je cieli narod!“ Jest, reklama će biti tim veća, ali uspjeha ne će za Hrvate biti nikakvoga, jer opozicija ne može doći ni u priliku, da ugovara s ugarskim saborom, koji jedino može o tim stvarima odlučiti.

Osim ovoga glavnoga razloga zatražili su Magjari od hrvatske opozicije njezino mnienje i radi toga, da im bude lakše pogađanje. Nije li istina, da će onaj lakše prodati svoju stvar, koji za nju ima dva kupca, ili pače više njih? To je nesumnjivo. Zato ima na sajmu tako zvanih „mešetara“, — zato ih ima i u politici. Tako sad i Magjari imaju dva kupca: stare i nove magjarone, pa sad mogu birati one, koji im popuste više. O tom nema ni-

kakve sumnje. Zato su se Magjari postarali za drugoga kupca i vrlo su dobro učinili, naravski za — sebe. Nisu oni loši politički trgovci.

Mi smo ovo ovako na šire razpreli za to, da našem narodu dademo priliku, da tu svar prosudi onako naravski, kako se ljudske stvari moraju prosudjivati. A treba to, jer mnogi naši ljudi, kako je posve naravski, nemaju o pravoj vrijednosti hrvatskoga naroda i njegove domovine ni pojma, već jedni misle, da smo ništa i da bez Magjarâ ne možemo ništa, a ima ih, koji u isti čas tvrde i jedno i drugo. Zato treba i tom, pa bilo i u kratko kazati barem glavno, na ime :

U čem je prava vrijednost hrvatskoga naroda i domovine u politici između Beča i Pešte ? — Kad je tko pročitao, što smo gore napisali : da nas Hrvate pitaju samo radi svoje reklame i da naprave „javno mnijenje“ u monarkiji i Evropi, — imao je pravo upitati : „Pa bilo i to, ali ipak mi Hrvati nješto vrijedimo, kad im je stalo do toga, da se pred svietom pohvale, da smo mi uz njih ! Valjda onda i naš glas nješto vrijedi !“

To je istina. Svaki glas, koji govori u ime Hrvatske i hrvatskoga nkroda, — taj vrijedi, — i više, nego što misle oni, koji danas u ime Hrvatske govore : to naši neprijatelji i protivnici znadu mnogo bolje od mnogih naših ljudi.

Po čem Hrvati i Hrvatska vrijede ?

Hrvati prije svega mnogo vrijede po svojem plemenu. Sviet to već dobro znade, a znadu to osobito

naši neprijatelji: da cijelo hrvatsko pleme nije u banskoj Hrvatskoj, pače ni u „trojednoj kraljevini“: Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Oni dobro znadu, da naše pleme živi još u Istri, po Bosni i Hercegovini, po Medjumurju, po Bačkoj i Banatu; oni znadu, da su Slovenci po Primorju, Kranjskoj i Stajerskoj — isto pleme, kao što su i Srbi, oni pače znadu, da je naše pleme stvorilo u našem susjedstvu dvie samostalne državice: Srbiju i Crnu Goru.

„Pa što onda?“ — pitate.

Evo, što: Evropa se posljednjih sto godina vrlo promijenila. Čuli smo, kako je nestalo „rimsko-njemačkoga carstva“ a nastale dvie nove države: Njemačka i Italijanska. Već je to mnogo. A gledajmo dalje: Kao preko noći nastale su druge dvie države, niknule iz robstva pod carstvom turskim: Rumunjska i Grčka.

Tko je to stvorio? — To su svorili narodi, koji su se rodili svaki iz svoga plemena: Došlo do svijesti njemačko pleme, ujedinilo se u njemački narod i stvorilo veliko i danas silno njemačko carstvo. Talijansko pleme, stotinu godina raztepeno i ugnjeteno pod vladom Niemaca, Franceza i Španjolaca — ujedinilo se i stvorilo novu Italiju. Za rumunjsku kakvu državu ne zna povjest, kao ni za rumunjski narod, — ali je tu bilo pleme rumunjsko, koje se osviestilo u narod i stvorilo državu.

To -znade i vidi danas svatko, — to vidi svjetska politika, te vide osobito Magjari. Vide, da države stvaraju narodi. To se zatajiti i poreći ne dade, a

očito je već, da se to ne dađe zapriečiti. Magjari vide, da u Ugarskoj ima osim magjarskoga još drugih plemena, za koja vriedi valjda isti zakon. I oni se uplašili i počeli raditi, da sve to u Ugarskoj postane jedan narod: počeli na sve načine pomagjarivati. Ali to slabo ide.

No ne samo, da to ide slabo, nego oni na svoje oči vide, da Hrvati imaju ono gotovo, za što se Magjari toliko muče: imaju mnogobrojno svoje pleme, koje će se prije ili kašnje — o tom ne može biti sumnje — složiti u narod te postići ono, što su postigli već drugi pa i manje vriedni narodi u Evropi.

Mi Hrvati nismo samo veliko pleme, t. j. nema samo mnogo našega plemena po govoru, običaju i po celom življenju, nego smo mi dobrim dielom već jedan narod u novom smislu, t. j. mi već dobrim dielom znademo, da jedni k drugima spadamo: imamo jednu narodnu misao. A to je jedno zato, što smo mi prosviećen narod od starine. Već od tisuću godina — može se reći od sv. Cirila i Metodija — pa do danas imali smo mi svagda ljudi, koji su bili jednako učeni i prosviećeni kao i najučeniji i najprosvjećeniji ljudi u drugih naroda, pa ipak se ti naši ljudi nisu potudjinčili, nisu zatajili svoga plemena, nego su imali, branili i širili po sebnu narodnu misao i politiku. Naši učeni i prosviećeni ljudi naučavali su oa starine, da smo mi Hrvati s ostalim Slavenima jedno pleme, da ne spadamo ni k Niemcima, ni k Talijanima

a kamo li k Magjarima — nego da spadamo k Slavenima. Posebice pak spoznali su naši učenjaci i vodje već dosta davno, a osobito u posljednjih 70—80 godina, da narod, što živi oko nas u raznim pokrajinama austrijskoga i turskoga carstva, da je sve to jedan narod. Tako naši prosviećeni ljudi naučaju već blizu sto godina, pa sve više i više gledaju zabrinutim i bratskim okom na zaboravljenu raju u Bosni i Hercegovini. A što se u naše dane stvorilo za naše narodno jedinstvo u Istri, to je svakomu poznato. — I tako je doslo sve malo po malo do toga, da je danas hrvatska knjiga poznata i raširena ne samo po cijeloj banskoj Hrvatskoj i Dalmaciji, nego i po Istri, Bosni i Hercegovini, pače prilično i po Kranjskoj i Stajerskoj. A sve je to velika stvar — i što bi dali Magjari, da oni imaju oko sebe toliko svojih suplemenika!

Drugi je dokaz, da su Hrvati već dobrim dielom jedan i gotov narod, to, što je Hrvatska posebna država već od tisuću godina bez prestanka pa do danas. Hrvatima ne treba revolucije i bune; njima ne treba moljakati po Evropi, da im se prizna to i to, — oni imaju po zakonu, koji i danas vriedi, svoju posebnu državu: oni imaju svoje hrvatsko državno pravo. A to je mnogo. Slovak ni Slovenac ne smije ni pisnuti o slovačkoj ili slovenskoj državi, jer mogu radi toga imati posla s državnim odvjetnikom.

A osobito je vriedno spomenuti to, da po hrvatskom državnom pravu sačinjava hrvatsku državu ne samo banska Hrvatska (Hrvatska i Slavonija) i Dalmacija, nego i oni

dielovi, koji su bili pod Turskom. To je priznao kralj u svojoj zakletvi god. 1868.

U jednu riev: Hrvati su i po brojnosti svoga plemena, i po svojoj narodnoj svijesti ili misli, i po prosvjeti, i po svojem državnom pravu — oni su jezgra i kvasac za cielu jednu posebnu državu. — i zato se pazi, što njihovi vodje kažu i kamo hoće. Banska Hrvatska nije ni s Dalmacijom cieła Hrvatska, — i to je ono, čega radi na nas paze i gledaju, što ćemo i kamo ćemo.

Izmedju Beča i Pešte. — Kad se je razpala stara Austrija, nastale su od nje dvie države: „Zemlje krune sv. Stjepana“ i „ostale zemlje Nj. Veličanstva“ ili „Austrija“. Kad se je to stvaralo (1861.—1867.), bio je i Beč i Pešta proti tomu, da Hrvati postanu svoji, pa su i jedni i drugi htjeli, da Hrvatsku prikllope bilo na jednu, bilo na drugu stranu. Hrvati su se u većini držali junački i nisu se dali. No bilo je i takvih, koji su htjeli ravno i bezuvjetno k Pešti: to su bili magjaroni („unioniste“ ili jedinstvenjaci), koji svoju lozu vuku od starine, naime iz onoga vremena, kad su se Hrvati i Magjari zajedno borili proti Beču za vrieme Josipa II., a osobito od god. 1848., kad je bilo i Hrvatâ koji su bili na magjarskoj strani. Drugi su bili za savez s Ugarskom, ali su najprije zahtievali, da Ugarska prizna Hrvatskoj podpunu slobodu i samostalnost. To je bila tzv. „narodna ili liberalna stranka“. Treći napokon nisu bili ni za Ugarsku, ni za Beč, nego su htjeli da budu samostalni, pa su ih i zvali „samostalcima“.

Ovo dakle razapinjanje Hrvatske i Hrvatâ izmedju

Beča i Pešte počelo se već davno, već onda, kad su Hrvati izabrali sebi za vladara austrijskoga nadvojvodu (kuću habsburžku), a očitovalo se u današnjem obliku već god. 1861.: od onda imamo političke smjerove, kakvi su u glavnom i danas.

No politički je položaj danas posve drugačiji, nego što je bio god 1861—1867., i to zato, što je banska Hrvatska god. 1849. posve odkinuta od Ugarske: odkinuo ju je bečki cesar, a odlučilo je o tom oružje, rat. Zato su Hrvati god. 1861. do 1865. mogli o tom viećati, hoće li Beču, ili k Pešti, jer u istinu (faktično) nije Hrvatska bila ničim i nikako svezana s Ugarskom, samo su Magjari prigovarali, da je to proti pravu, a Beč je dakako priznao, da Hrvatska ni po pravu nema ništa s Ugarskom.

Danas pak banska Hrvatska f a k t i č n o spada k Ugarskoj, a Dalmacija faktično k „Austriji“, dok po nagodbi od god. 1868. ciela Hrvatska-Slavonija-Dalmacija spada ugarskoj „kruni“.

Tu je sad prije svega na mjestu pitanje:

Može li Hrvatska, kamo hoće? — Na to pitanje treba prije svega odgovoriti, jer što hasni razpravljati i svadjati se o tom: Hoćemo li k Beču, ili k Pešti? — a ne znamo, možemo li? — Faktično, t. j. u istinu je danas banska Hrvatska svezana s Peštom (s Ugarskom), a Dalmacija je prosto pod Bečom. Može li se to promieniti? Nije li možda ludo o tom i govoriti?

Tko hoće da na to ozbiljno i savjestno odgovori, i to osobito za pouku narodu, koji ne može sam suditi o tako velikim stvarima, taj treba da na to odgovori ovako:

Promieniti se može sve na svijetu, kao što se i mienja, — samo se pita: Kada se mienja i tko mienja? — To vriedi i za ovu stvar. A kako danas stvari stoje, — ne može se na to ozbiljno ni misliti, da bi ciela Hrvatska-Slavonija-Dalmacija tako skoro došla bilo k Beču, bilo k Pešti. Jednako je name teško misliti na to, da će Ugarska pustiti bansku Hrvatsku k Beču, kako je teško misliti, da će austrijski cesar pustiti Ugarskoj Dalmaciju, koju je dobio od Evrope, te ju trajno drži već blizu 100 godina. Istina je, Dalmacija spada po nagodbi „kruni Ugarskoj“ i k zemljištu (teritoriju) Hrvatske-Slav.-Dalmacije ali je to pravo „krune ugarske“ već blizu 40 godina — „na papiru“. Istina je i to, da Magjari nisu baš željeli, da to pravo postane istina, pa nisu tražili (kako se u nagodbi obvezuju Hrvatima), da se Dalmacija sjedini s banskom Hrvatskom, pače su se tomu protivili; no još je kud i kamo više istina, da Beč ne bi Dalmacije dao, kad bi ju Ugarska i tražila.

A što se o tom poslie riečke rezolucije toliko piše, kao da tu treba samo puhnuti, pa je gotovo, — to smo već rekli, što je to: pravi se reklama, pravi se javno mnienje, — samo da protivnici jedni drugima zadadu više neprilikâ. Nije na pr. šala za Beč — imati posla s dalmatinskim saborom, koji hoće da ode k Pešti! Ciela je ova stvar za sada samo jedna velika varka, kakvima se gospodski političari služe, samo da im javno mnienje i tako zvana masa pomogne i uz njih pristane u drugim

njihovim poslovima, o kojima to javno mnijenje ne zna ništa.

No baš zato rade zlo oni, koji ovakvu varku brane, i ako su možda i sami prevareni. Cielom ovom današnjom akcijom: za sjedinjenje Dalmacije itd. itd. imao bi hrvatski narod časovito poslužiti magjarskoj opoziciji, da se ona ojača u borbi proti Beču, — a za čas ne će se za Hrvate ni pitati.

„Dakle po tom u obće nema smisla pitati: Hoćemo li s Bečom ili s Peštom? — kad je sve to i onako komedija?“ — Nipošto! Treba to pitati već zato, što i ovakva tudjinska komedija može biti na štetu narodnoj časti i razvoju ozbiljnoga političkoga života. A onda treba to pitati prvo za onaj slučaj, kad bi Magjari ozbiljno pokušali, da se zbilja posve odciepe od Austrije, ili, kako kaže riečka rezolucija: da dodju do podpune državne samostalnosti; — drugo treba to pitati pogledom na našu budućnost.

Za onaj slučaj, kad bi došlo zbilja do toga, da se Ugarska posve odciepi od Austrije, — onda se naravski mienjaju i temelji hrvatskoga državnoga prava, pa bi se onda ozbiljno moglo govoriti o tom, kamo ćemo.

Hoćemo li k Beču? — Tu treba najprije znati, što to znači „hoćemo li k Beču“, pa ćemo ići redom.

1. Hoćemo li, da banska Hrvatska dodje pod Bečku vladu? — O tom sada nema govora, kako smo to razložili, jer se o tom ne radi. To nije samo tako

kao premetnuti torbu s jednoga ramena na drugo. — No dodje li do toga, da bi se Ugarska imala posve odciepiti od Austrije, o čem smo malo prije govorili, — onda bi za nas bilo bolje, da budemo ondje, gdje ima više Slavena, t. j. da budemo sa istarskim i dalmatinskim Hrvatima, sa Slovencima, Česima, Poljacima i Rušnjacima. Za nas takva „Austrija“ nije strašilo, jer je to slavenska Austrija. No mi razumijemo Magjare i Talijane, kojima se ne će u takvu Austriju: to je naravski, jer oni se boje stare Austrije kao i mi, a nova slavenska Austrija njima je tuđja. Što su austrijski slaveni Magjarima i Talijanima? Tuđjinci, kcje oni mrže! No mi u tom nemamo razloga ići za magjarskom i talijanskom politikom.

2. Hoćemo li da pomognemo dualizmu, t. j. da ostane, kako jest, naime: da Niemci i dalje ostanu gospodari u Austriji, a Magjari u Ugarskoj i Hrvatskoj? — Dualizmu pomažu oni, koji pomažu Magjarima, jer su Magjari najjači stup dualizma: njima današnje stanje najviše hasni, pa hoće da se to još više utvrdi, t. j. da oni budu jedini gospodari u drugoj polovici države. Do sad nisu gospodari u vojsci, a sad hoće da budu i to. — Zato je prosta varka, ili podpuna glupost, kada tko kaže, da onaj podupire dualizam, tko je proti Magjarima. — U ostalom nije glavno, je li tko proti dualizmu, jer ima za Hrvate i gorih stvari od dualizma.

3. Hoćemo li centralizam? Hoćemo li, da se u Beču stvori jedna vlada za sve kraljevine i zemlje pod

bečkim cesarom? — O tom nije vredno ni govoriti, jer toga ne će nitko, pa ni isti Niemci, osim možda nekoliko umirovljenih častnika, koji se bave politikom.

No time nije kazana posljednja rječ o centralizmu, pa tko ne će, da narod slobodom samo vara, treba da mu iskreno kaže, što je to centralizam i kako je narodu pod centralističkom vladom. Evo i o tom našega mišljenja:

Centralizam hoće jednoga gospodara, jednu vlast nad više naroda i zemalja, t. j. nad domaćim oblastima. Kad bi bilo stalno, da su domaće vlasti svagda i svagdje najbolje, onda bi svatko morao biti proti svakomu centralizmu. No kad se zna, što su radili i što još rade oni, koji imaju svu vlast nad svojim narodom, onda je centralizam mnogomu narodu spasenje od domaćega nasilja. Treba samo pitati razlog tomu, što naš narod i dan danas ide — „do cara“. A što je tek bilo u prošlosti, dok su domaća gospoda vladala po volji! — A u današnje vrijeme, gdje se političke stranke kolju, gdje bi politički protivnici jedni druge vješali, da imaju vlast, — što bi bilo od mnoge zemlje i naroda, da domaća vlada nema nad sobom gospodara! Imamo za to primjer u susjedstvu, gdje su vlade svoje političke protivnike u tamnicama davile, kako se davi!

Mi se ne bojimo prigovora i hajke, da branimo centralizam, a po tom tudju vlast nad domaćom. Ne bojimo se toga prigovora osobito od onih, koji su ovih dana zatražili pomoć od Magjarâ, — da sruše domaću

vladu. Mi otvoreno kažemo: Ako nam je birati između podpunno samostalne i slobodne Magjarske, -- mi volimo nad sobom najcentralističniju evropsku vladu, i to zato, jer poznamo magjarsku slobodu, a poznamo i Evropu.

No, kako rekosmo, za to se sada ne pita. A kad bi se pitalo, t. j. kad bi došlo do toga, da budemo otrgnuti od Evrope i strpani jedino pod vlast magjarsku, -- mi ćemo gledati, da utečemo kamogod, samo da budemo u Evropi, a magjarsku ćemo slobodu rado pokloniti onima, koji su za nju.

4. Hoćemo li njemačku prevlast u monarhiji? -- To nije razborito pitanje. Niemci gube sve više svoju prevlast i u samoj Austriji, a kamo li bi ju opet mogli steći i nad Ugarskom i Hrvatskom.

5. A ostalo njemstvo? A pangermanizam? -- To je pogibelj, o tom nema sumnje. Niemci se strašno i bezobzirno šire. No velika je varka, da su Magjari obrana proti svenjemstvu (pangermanizmu). Što mogu Magjari proti njemstvu, kad su oni sve postigli po Niemcima? Što mogu oni proti njemstvu, koji su i sami puni njemačkoga židovstva, koje je magjarsko samo radi koristi? Što mogu proti njemstvu oni, koji se sami utapaju u njemstvu, slavenstvu i rumunjstvu? Oni ne mogu ništa. Protiv njemstva mogu nešto samo Slaveni, kojih jedinih ima po svijetu, pa i u samoj Ugarskoj kao mravlja. A pomagati Magjarima tobože proti njemstvu, a zapravo proti slavenstvu -- to znači hraniti bolest-

nika, koji će i onako umrijeti, a dati da od gladi pogine dvoje troje zdrave čeljadi.

6. A njemačka komanda? — Mi nismo za nju. A zašto ne pomožemo Magjarima u borbi proti njemačkoj komandi, kazat ćemo odmah.

7. Hoćemo li s cesarom protiv Magjarâ, koji se bore za slobodu? — O cesaru nema tu govora, to smo razložili. Magjarsku komandu krati Magjarima — ugarski (Magjari kažu „magjarski“) — magjarski kralj. Magjarski kralj ne daje Magjarima magjarske komande. — Tko o tom drugačije govori, ne govori otvoreno.

U ostalom o tom će biti govora još malo dalje.

VII. Hoćemo li s Peštom (s Magjarima)?

Što to danas znači: Hoćemo li s Magjarima? — To danas ne znači ništa drugo, nego to: Hoćemo li pomoći Magjarima, da postanu podpuní gospodari u Ugarskoj i da njihova vlast i korist bude prva u cijeloj austro-ugarskoj monarkiji? — Mi im u tom pomoći ne ćemo.

Jesmo li za magjarsku komandu? — Jesmo, ako magjarska komanda ima biti za Magjare; nismo, ako ima biti i za ostale narode u Ugarskoj, a kamo li za Hrvate. Nismo pače za magjarsku komandu ni onda, ako Magjari Hrvatima dadu hrvatsku komandu. Zašto? Zato, što Hrvati imadu tražiti hrvatsku komandu od kralja, a ne od Magjarâ. Ako ju Magjari dadu, mogu ju

i uzeti. A oni se već sada hvale, da će s nama dieliti, što zajedno izvojujemo, i zato nas zovu sa sobom u boj: onda će oni nas darivati, — tko im vjeruje; onda će tražiti, da budemo posve njihovi.

Jesmo li za carinsku razstavu, t. j. jesmo li za to, da se između Austrije (Štajerske, Kranjske, i t. d.) načini medja između Ugarskom i Hrvatskom, tako da bi se za robu, koja dolazi iz Austrije, morala plaćati carina? — Nismo za to, jer bi to bilo nama na štetu. Toga ne ćemo razlagati. To su dokazale naše trgovačke komore i naša gospodarska društva.

Jesmo li u obće zato, da pomognemo Magjarima? — Nismo podnipošto. Pomoći Magjarima znači pomoći im do još veće vlasti. A poznato je ne sam^oto, da se Magjar znade i hoće služiti svojom vlašću, nego smo baš mi Hrvati iskusili ovo: Što su Magjari bili jači, to je Hrvatima bilo gore.

Da će se Magjari popraviti, to se može govoriti djeci, i to samo onoj djeci, koja nisu ni čula za Magjare. U ostalom bi Magjari bili ljudi, kad bi oni popustili drugim narodima u Ugarskoj i Hrvatima onda, kad postignu sve, što hoće. To bi jedva učinio i koji drugi narod, a kamo li Magjari.

Jesmo li za Magjare u njihovoj ustavnoj borbi s krunom (s kraljem)? — Ustavna borba s krunom, t. j. borba za prava sabora (naroda) prema kruni (kralju) — to nije nikakav izum Magjarâ, niti je to što nova u Evropi. Toga je puna evropska povjest, osobito englezka. No Ma-

gjadi su tu zadnji u Evropi. Ili zar se može reći, da se Magjari bore za ustavna prava naroda prema kruni, kad polovica naroda nema nijednoga zastupnika u saboru? Jest, mi smo za ustavnu borbu za pravo naroda, ali nismo za borbu velikaša i gospode, koji idu samo za tim, da kralj pristane na samovladu magjarskih velikaša i gospode nad svim narodima u Ugarskoj. Kad u Ugarskoj bude obće izborno pravo, ili samo kad svi narodi budu u saboru zastupani, pa ako taj sabor bude što tražio od kralja, — mi bismo, kolikogod bismo samo mogli, pomogli tomu saboru.

A oni, koji drže sve za sveto, što današnji ugarski sabor traži od kralja, neka pročitaju u „Hrvatskoj povjesti“ od Tadije Smičiklase u II. dielu, na str. 452. ovo:

„Magjari . . . iskahu od kralja, neka budu pozdravi i odzdravi kralja samo na magjarskom jeziku, neka kraljeva kancelarija i namjestništvo samo magjarski pišu, neka kod svih ugarskih, a razumije se i hrvatskih regimenta bude komanda magjarska, svi zakoni da budu samo magjarski, u školah i u istih crkvenih i župnih knjigah da bude sve magjarski . . . Hrvati opet zaiskaše i nadjoše svoj spas kod kralja, koji glede Hrvatske odpisom 5. maja god. 1840. nije primio zaključaka (ugarskoga) sabora, već je iskao, da se zakoni o magjarskom jeziku na Hrvatsku ne protegnu. Doljnja (zastupnička) kuća dakako nije ni čuti htjela o kakvoj iznimki za Hrvatsku, a u gornjoj (velikaškoj kući) . . . iskali su od Hrvata, da barem više stolica na svojih školah za magjarski jezik

osnuju i postavili rok za deset godina, da do toga vremena bude u Hrvatskoj sve magjarski. Kralj nije primio magjarskih zahtjeva.“

Ovo je bilo *prije god. 1848.* kad se Hrvatima nije moglo reći, da su služili Beču proti Magjarima, pa da su zaslužili od Magjara, što su dobili. No time dolazimo do najsramotnije stvari u cijeloj našoj današnjoj politici, naime do onoga, što kažu branitelji riečke rezolucije, da — —

„Hrvati služe Beču proti magjarskoj slobodi!“ — Mi u obće ne vjerujemo, da noviji magjarski političari i znadu, što je sloboda. Ne, mi ne vjerujemo, da znadu, što je sloboda, oni ljudi, koji slovačku i drugu djecu trgaju s materinjega krila i šalju ju u magjarske škole, da djeca zaborave sladki djedovski i materinji govor te da postanu Magjari. Mi ne vjerujemo, da znadu, što je sloboda, ljudi, koji slavenskomu narodu zapoviedaju, da rodni svoj dom, gdje su mu kosti djedova i pradjedova, gdje mu je sve milo i drago — da sve to naziva tuđjim magjarskim imenom, a da iz pameti izbriše draga starinska imena, koja sama čovjeku govore. — I radi takvih ljudi, koji ne poznaju i ne priznaju ni najmanje slobode nikomu, proglasiše novi naši političari robom i tuđjim slugom, čitavi hrvatski narod, — samo zato, što ne će da pomogne Košutovcima u njihovom nasilju nad drugim narodima! Doista — to jesu robovi, kad su se tako dali ustrašiti od košutovskih vikača, da su svoj narod proglasili robljem zato, što ne će da robuje košutovskomu nasilju! Robovima „Beča“ nazi-

vaju one Hrvate, koji ne pristaju uz magjarsku komandu, — a ne misle na to, da bi se danas već čula po Hrvatskoj magjarska komanda, samo da je „Beč“ na to pristao. Eno im godine 1840!

No sve to nije dosta varke s tom magjarskom slobodom, nego novi naši obožavatelji Magjarâ kažu sada: da nama nisu ništa učinili Magjari, nego da nas je tlačio „Beč“. Ovo ne ćemo da nazovemo pravim imenom, već kažemo samo ovo: Mi znamo, što je bio „Beč“, pa smo to i ocrtali. No govoriti, da je za Khuenove vlade „Beč“ tlačio Hrvate, gdje je poznata stvar svakomu, tko se ikoliko bavi politikom, da bečka vlada od god. 1868. nije imala, nije smjela, nije mogla, i nije zapoviedala nijednomu panduru, — to je sredstvo političke očajnosti.

Koliko će ovo klevetanje vlastitoga naroda biti Hrvatima i u obće južnim Slavenima na štetu, to se vidi već danas. Ova je kleveta opravdala Magjare pred svetom: oni nisu nikoga tlačili, — sve je to činio „Beč“. Evropska politika, osobito Englezi, bili su već spremni — bojeći se Niemaca — da pomognu Slavenima na Balkanu. Bili su se odlučili na to videći, da im je birati imedju Niemaca, Magjarâ i Slavena. No Niemaca se boje, da se previše ne osile; s Magjarima se ne može ništa, jer su omraženi: mrže ih svi susjedni Slaveni, pa ik nikad ne će dobre volje pustiti, da zavladaju na Jadranskomu moru (a to je Englezima glavno). No najedanput eto Hrvatâ, gdje kažu, da su Magjari za slobodu, da oni ne tlače nikoga, nego to sve čini Beč, — i sami zovu Magjare na

Jadransko more. Ta spljetski načelnik Milić piše Magjaru Havassu: „Nadam se, da ću dočekati dan, kad ću *Dalmaciju zastupati u Budimpešti*. . . Za samostalnost Ugarske je potrebno proširenje prema Jadranskom moru, a u tomu nastojanju moraju Magjari i Hrvati biti sporazumni“. — I tako je zasluga riečke odluke, da u ovaj čas, kad smo već imali i u tudjem svijetu prijatelja, ti naši prijatelji počinju misliti, govoriti i pisati, da smo mi Hrvati sve do riečke odluke bili poslušne austrijske sluge, pa da smo podpuno zaslužili one udarce, koje smo možda od Magjarâ dobili.

Za magjarsku viku nije nitko u svijetu mario, dok joj se evo na čudo svijetu nisu pridružili Hrvati. (O cijeloj toj stvari pisao je tako ovih dana Francez R. Chélarđ)

Dakle nismo ni za kakav sporazum s Magjarima?

Jesmo. „Kad nam ne podje za rukom sporazum s paklom, sporazumjet ćemo se i s Magjarima“. — Rieči su pok. slavnoga biskupa Strosmajera; ljudi oko njega često su ih čuli. No i onda imamo tri uvjeta prije, nego što i pridahnemo k pogadjanju, i to:

1. Dok ima i koliko traga magjarskoj prevlasti u Hrvatskoj: protuzakonitih napisa, službenika, oblasti, uređovanja, naslova ili bilo kakvih znakova, — od nas ne će Magjari čuti ni prve rieči. — Mi imamo za to razloga. Dok je neprijatelj u domovini, s njim se ne pogadja. To su rekli već stari Rimljani albanskomu kralju Pyrhu, kad se je bio s vojskom kod njih, a htio se pogadjati. „Nosi se od nas, — onda ćemo se razgovarati“.

2. Našim novcem gospodarit ćemo mi: ni fillir ne će u Peštu bez našega računa. — Mi smo oguljeni, mi drugačije ne možemo, ako hoćemo da ostanemo živi.

3 Magjari imadu priznati slobodu ugarskim narodima. — Ne tražimo to samo iz ljubavi za potlačenu braću našu, premda nam srce krvari gledajući njihovo sužanjstvo; ne tražimo to zato, što mislimo, da možemo komu biti branitelji i zaštitnici, jer smo mi slabi i za svoju obranu. Mi to tražimo, da sebe osiguramo, jer znamo: Dok Magjari budu jedini gospodari u Ugarskoj, — samo se luda može nadati, da se ne će svojim gospodstvom služiti onako, kako to Magjari znadu. — A nemaju nam Magjari razloga prigovarati, što se time miešamo u domaće njihove stvari, — jer su oni to isto tražili od Beča, kad su se s njim pogadjali (1867.): Oni su tražili neka Beč dade slobodu t. j. ustav, — onda ćemo se razgovarati. — To i mi kažemo njima.

Ako na ovo troje Magjari pristanu, onda ćemo početi pogadjanje i mi. No Magjaru stupiti u službu i uzeti na sebe „dužnost“ boriti se uz njih — ne samo bez dobre kapare, nego i bez pogodbe — toga ne ćemo.

Zaključak.

Tko je i čime je hrvatske zastupnike tako preokrenuo, da danas od onuda očekuju spasenje, od kuda su se jučer bojali pogibelji, — mi ne znamo, a i ne ćemo da iztružujemo. No dvoje se očito vidi kod ovih ljudi, ili bolje: dvoje se ne vidi, i to: 1. Ne vidi se, da su ovi ljudi Slaveni, jer na Austriju gledaju i danas onako, kako su na nju gledali i danas gledaju Magjari i Talijani, koji u Austriji ne vide Slavena, jer su im tuđi. Ovi ljudi ne poznaju austrijskoga Slavenstva. — 2. Kod ovih ljudi ne vidi se ni traga pučkoj politici, koje nema bez naroda, već oni misle, da su za politiku dosta gospodski dogovori i novinska hajka: Tim se daje sve. Ovo se drugo najbolje vidi po tom, što njihove novine u savmah pišu, da hoće da sruše s vlade dosadašnje magjarone, pa da, naravski, dodju sami na vladu — pomoću Magjarâ. To je najveći njihov grieh, — ne, što hoće da sruše magjarone, nego to, što hoće vladu nad Hrvatskom iz magjarskih ruku. A po našem sudu, po načelima pučke politike — vladu daje samo narod. Oni nisu u borbu protiv magjarona pozvali naroda, nego Magjare. Sutra mogu drugi pozvati Magjare u borbu protiv ovih novih magjarona, — i tako će uvijek narodu davati vladu Magjari,

Za nas govore i pišu, da branimo magjarone, ili da im pomažemo. Mi doduše danas već pravo ne znamo, zašto riečki rezolucionaši zovu Tomašića, Gjurgjevića, Gavranića itd. magjaronima, kad ti sami riečki rezolucijonaši kažu, da su Tomašić i drugovi bečke sluge, pače da su to i prije bili, dapače da je i Khuen bio bečki sluga. Magjaron i bečki sluga ne može čovjek biti u isto vrijeme. Ili možda može, mi napokon ne znamo. No znamo to, da je „magjaron“ Tomašić pisao u bečkim novinama (u „Nov. slob. Presi“), da se veseli riečkoj rezoluciji, jer se po njoj vidi, da je u hrvatskoj opoziciji prevladala politika njegove „narodne stranke“, t. j. magjaronska politika. A onda znamo i to, pa to rado i priznajemo, da novi magjaroni ne mogu biti prijatelji onih starih magjaronu, koji imaju vladu u rukama: to je naravski, kad novi magjaroni hoće sami vladu.

A pomaže li H. P. S. S. magjaronskoj politici, — o tom neka sude čitaoci sami. Mi se toga suda ne bojimo, jer držimo, da toliko razbora ima naš narod, da će to moći prosuditi i po ovoj knjižici.

Poslie riečke rezolucije promienila se je, kako rekosmo na početku, hrvatska stranačka politika posve. Vidimo eto, da se za riečku rezoluciju bori „Hraatska Stranka Prava“ zajedno s naprednjacima („Pokret“ i Novi List“) i s nekim divljacima (Po-točnjak), koji su prije upravo ruglu izvrgavali ciele tu stranku, njezin program i njezine ljude (Haram-

bašića i dr.). Pridružio se borbi za rezoluciju i „Obzor“ s kojim su se naprednjaci i divljaci bili također razkrstili. Što je ove ljude sklonulo ili prinuždilo, da se zbliže i da baš s p o r a z u m n o zajedno rade, mi ni toga ne znamo i ne ćemo da iztražujemo. Očito je samo, da je „Hrvatske Stranke Prava“ k o n a č n o nestalo iz našega političkoga života, jer je sva prešla u nove magjarone — branitelje riečke rezolucije.

S druge opet strane našla se proti riečkoj rezoluciji sve bez dogovora i sporazuma: H. P. S. S. složna sa starčevićancima („Starčevićovom Strankom Prava“ („frankovcima“) i s popovima oko „Hrvatstva“ („s furtimašima“, s kojima je — osobito s prvima — inače u najžešćoj opreci, tako da je baš starčevićance bila izključila od svakoga dogovora i sporazuma.

Razumije se, da ljudi od pravaško-naprednjačke koalicije (sprega) uz pripomoć „Obzoru“ iztiču ovu slogu naše stranke s „frankovcima“ i „furtimašima“. No nas to ne smeta, pače mi sa zadovoljstvom gledamo, što su ove dvie skupine posve u skladu sa svojim ustale proti riečkoj rezoluciji i tako se s nama složile barem u jednoj, i to važnoj stvari. Inače su — na žalost — i starčevićanci i popovi oko „Hrvatstva“ upravo tako dalelo od naše stranke, kako su bili i prije: oni nisu za pučku politiku, koja nas jedino može u buduće sačuvati od ovake sramote, kukavštine i štete, kakva je riečka rezolucija. I naše je duboko uvjerenje, da je upravo sreća, što

se je stvorila Hrvatska Pučka Seljačka Stranka, koja je prva — čast i hvala onima, koji su joj u tom utrli pute! — koja je prva počela zbilja buditi i na narodni rad pozivati jedinu našu snagu, jedinu našu nadu, jedinu obranu domovine, — a to je hrvatsko seljaštvo. Ne varajmo se i ne vjerujmo: Nikakve tajno skovane rezolucije nekolicine gospode ne će izreći posljednje riječi o Hrvatima i Magjarima. O tom će se odlučiti, kad bude mogao progovoriti hrvatski narod i jezgra i korien njegov: hrvatski seljak.

Mi s podpunim pouzdanjem u našu pobjedu čekamo taj čas, koji se, hvala Bogu, približava.

Dodatak.

(I. Riečka rezolucija.)

„Povodom političkoga stanja, u koje je dospjela monarkija uslied krize u Ugarskoj, hrvatski zastupnici sastadoše se u svrhu; da zauzmu stanovište prama tome stanju i da označe pravac političkome radu hrvatskoga naroda u pitanjima, koja su neprieporna i svima zajednička, a neprejudicirajući načelnom stanovištu, na kojem vojuju u parlamentarnom životu, bilo kao pripadnici klubova, bilo kao pojedinci.

Hrvatski zastupnici drže, da su današju javne prilike u Ugarskoj nastale uslied borbe, koja ide za time, da kraljevina Ugarska dodje postepeno do podpune državne samostalnosti.

Hrvatski zastupnici smatraju tu težnjom opravdanom već s toga, što svaki narod ima pravo da slobodno i neodvisno odlučuje o svome biću i o svojoj sudbini.

Hrvatski zastupnici uvjereni su, da su oba naroda, hrvatski i ugarski, ne samo s obzira na svoje historijske odnošaje, već još više sa obzira na činjenicu neposrednoga susjedstva i na realne potrebe svoga života i međusobne samoobrane upućeni jedan na drugoga, te da se stoga ima izbjegavati svaki povod međusobnom trvenju.

Polazeći s tih pretpostavaka, hrvatski zastupnici smatraju, da je njihova dužnost boriti se usporedo sa ugarskim narodom za izpunjenje svih državnih prava i slobodina, u uvjerenju, da će rečena prava i slobodine biti od koristi hrvatskomu i ugarskomu narodu; a time će se udariti temelji trajnomu sporazumljenju obaju naroda.

Postignuće te svrhe, namijenjene obostranoj koristi, uvjetovano je najprije reinkorporacijom Dalmacije kraljevinama Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, kojima već virtualno i pravno pripada.

Da se uzmogne pristupiti k ostvarenju reinkorporacije Dalmacije, treba najprije, da se odstrane današnji nesnosni parlamentarni i upravno politički odnošaji u Hrvatskoj i Slavoniji i da se uvedu takovi odnošaji, koji će odgovarati potrebama kulturne zemlje i zahtjevima ustava i slobode, zajamčenih slobodoumnim ustavnim uredbama, kao što su pogravitó: 1. Izborni red, koji će omogućiti i obezbiediti biranje takvoga narodnoga zastupstva, koje će biti vjeran izražaj nespriečene i slobodne narodne volje; 2. Podpuna sloboda štampe, ukinućem objektivnog postupka i uvedenjem porote za štamparske i političke delikte; 3. Sloboda sastajanja, udruživanja i izraživanja misli; 4. Ostvarenje sudačke neodvisnosti zajamčene svakomu sudcu nepomičnošću i neodgovornošću za svoja sudačka djela; 5. Ustrojenje vanrednih instancija upravno-državnoga suda za zaštitu interesa i političkih prava gradjana proti upravnoj samovolji; 6. Ustrojenje poseb-

noga suda za karnostnu odgovornost svih javnih činovnika radi kršenja zakona.

Hrvatski zastupnici uvjereni su, da se trajni sporazumak između naroda hrvatskoga i ugarskoga može postići najprije strogim i točnim vršenjem prava hrvatskoga naroda, sadržanih u postojećoj hrvatsko-ugarskoj nagodbi, te promjenom odnošaja, što sada spadaju u područje posala, koji su danas Hrvatskoj zajednički sa Ugarskom, kao i sa zapadnom polom monarkijena način, da hrvatskom narodu bude obezbiedjen samostalni politički, kulturni, financijski i obće gospodarstveni obstanak i napredak.

Naravnim tečajem događaja odrazit će se povoljno svaki napredak naroda u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji takodjer i na odnošaje našega pučanstva, koje živi i u drugim zemljama, posebice u najizloženijem kraju, biva u posestrimi Istri.

Da se uzmognu provadjati i do ostvarenja dovesti ovdje iztaknuta načela, težnje i zahtjevi, izabire se odbor od 5 zastupnika, koji će imati još i daljnji zadatak, da prouči i za riešenje pripravlja ina pitanja, koja su našim zemljama zajednička, ili su od koristi obćoj narodnoj dobrobiti.

Iz sastanka hrvatskih narodnih zastupnika.

Rieka, 3. listopada 1905.“

2.) Odgovor.

Predsjednika H. P. S. S. Stjepana Radića pred riečkim odborom*) petorice dne 5. listopada 1905.

*) U tom su odboru iz Dalmacije zastupnici. P. Čingrija, A. Trumbić i V. Milić, a iz banske Hrv. : A. Harambašić, i S. Zagorac.

„Riečka rezolucija od 3. X. o. g. već nesretno počinje, jer hrvatskim zastupnicima povodom za sastanak nema biti „stanje, u koje je dospjela monarkija uslied krize u Ugarskoj“, nego bi takvim povodom imalo biti strašno i žalostno iskustvo, da se svaki sukob medju Bečom i Peštom napokon ipak izgadi na račun nas Slavena, a naročito na račun Hrvatske i naš Hrvata, koji smo dualizmom upravo razčtvoreni. U daljnjem svom toku rezolucija je u opreci sa svim faktima one realne politike, u ime koje je sastavljena :

I. Današnje javne prilike u Ugarskoj nisu „nastale uslied borbe, koja ide za time, da kraljevina Ugarska dodje postepeno do potpune državne samostalnosti“ ; nego su nastale zato, što magjarske vlade od g. 1867. a i sve magjarske opozicionalne stranke drže i školu i državnu upravu nedostatnom za magjarizaciju većine nemagjarskoga pučanstva Ugarske, pa sada svi magjarski politički faktori jedni više, drugi manje traže, da se za magjarizaciju upotrebi i ona zajednička vojska monarkije, koja ima medjunarodnu važnost samo dotle, dok ne postane orudjem sustavnih nasilja, ili čak i pravih gradjanskih ratova.

II. Prema tomu se ova težnja Ugarske, ili točnije, ova težnja današnjih predstavnika magjarskoga naroda ne može nazvati „pravom, što ga svaki narod ima, da slobodno i neodvisno odlučuje o svome biću i o svojoj sudbini“, nego je to tako bezobzirno nasilje, kojem u

nema primjera u savremenoj Evropi izim donekle u pruskoj politici protiv Poljakâ.

III. Hrvatski zastupnici ne mogu biti uvjereni, da postoji „ugarski narod“, baš kao što nisu uvjereni, da postoji narod austrijski; pod imenom ugarskim mogu dakle priznati samo jedinstveni magjarski narod u Ugarskoj, no tim se odriču svih ideja i stečevina slavenskoga narodnoga preporoda u obće, a hrvatskoga napose; te umjesto toga započinju kobnu politiku sbog činjenice „neposrednoga susjedstva“, koje je po svoj Evropi i od malih i od velikih država, dapače i od najsirodnijih naroda stvorilo otvorene protivnike, kao primjerice između Norveržke i Švedske, jer su „one realne potrebe života“, na koje se i rezolucija pozivlje, jače od svih „historičkih odnošaja“ i od takve „medjusobne obrane“, u kojoj samo jedna stranka „ima izbjegavati svaki povod i uzrok medjusobnom trvenju“. Zaista je teško naći razlog, koji je ponukao one iste hrvatske zastupnike, koji su 1903. muževno ustali protiv magjarskoga nasilja, da sada u ime Hrvatske osudjuju svaki povod i uzrok trvenju s Magjarima.

IV. Nije moguće, da hrvatski zastupnici „smatraju, da je njihova dužnost, boriti se usporedo s ugarskim narodom za izpunjenje svih državnih prava i slobodština“, ako se ne priznaju ugarskim ili točnije magjarskim rodoljubima, t. j. ako se ne postave na dvadeset godišnje političko stanovište grofa Khuena, koji je istom

takvom tvrdnjom vazda branio svoj postupak na bansknoj stolici.

V. Nije moguće, da su hrvatski zastupnici „uvjereni, da će rečena prava i slobostine biti od koristi hrvatskomu i ugarskomu narodu“, jer ih njihovo političko iskustvo uči, da je Hrvatskoj i Hrvatima, pak Slavenima u monarkiji u obće nestajalo i slobodnoga daha baš u godinama devetdesetima prošloga vieka, osobito 1895.—1900., kad je magjarska prevlast bila najjača.

VI. Nepojmljiva je i kobna pogreška, da se jamstvo za slobodoumne ustavne uredbe prema rezoluciji traži i očekuje od Ugarske, t. j. od onih istih magjarskih političara, koji su po svojim pouzdanicama na hrvatskoj bansknoj stolici, počevši od baruna Raucha, pa sve do grofa Pejačevića uzdržali u krieposti sve Bachove patente i bez razlike stranaka izticali, da je bivši austrijski absolutizam još previše blaga vladavina za untovnu Hrvatsku.>

VII. Isto je tako nevjerovatno, da su hrvatski zastupnici „uvjereni, da se trajni sporazumak izmedju naroda hrvatskoga i ugarskoga može postići najprije točnim i strogim vršenjem prava hrvatskoga naroda, sadržanih u postojećoj hrvatsko-ugarskoj nagodbi“, jer su baš ti zastupnici sve do 3. listopada ove godine ili današnju nagodbu izticali kao glavni razlog nezadovoljstva u Hrvatskoj, ili su priznavali barem to, da su sva

prava Hrvatske u njoj iluzorna, dok imenovanje bana ovisi o Pešti.

VIII. Nije moguće, da su se hrvatski zastupnici, već kao Hrvati bez obzira na ostale Slavene, mogli onako nejasno u predzadnjoj točki rezolucije izjaviti o hrvatskom narodnom jedinstvu, za koje nemaju nikakvog zahtjeva, dapače niti nikakve druge nade osim onoga „povoljnoga odraza svakoga napredka“, koji se opaža i medju dalekim zemljama i medju različnim narodima. I za to u toj točki spominjati „posestrimu Istru u najizloženijem kraju“, krvava je to ironija, koja tjera krv u obraze.

Ciela je dakle rezolucija očito plod preživjele kabinetske politike i djelo one magjarsko-talijanske diplomacije, kojoj se najlakše podaju naši politički divljaci koji bez oslona u narodu, dakle bez političke odgovornosti, ovu stvar započeli i ovako štetno dovršili.“

